NEMZETI

NŐNEVELÉS

KIADJA

AZ ERZSÉBET-NŐISKOLA TANÁRI TESTÜLETE.

BERTA ILONA KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL

SZERKESZTI

SEBESTYÉNNÉ STETINA ILONA.

XXXIII. ÉVFOLYAM. 1912. III. FÜZET.

Március.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.

TARTALOM.

		Lap
I.	Rudnay Józsefné. (Arcképpel.) Sebestyénné Stetina Ilona	89— 89
II.	Mikes Kelemen nevelési elvei. Relkovic Mita	90— 95
III.	Az emberiség ideáljai. Szarvas Gáborné	96—104
IV.	Sophie Germain. Dienesné dr. Geiger Valéria	105—115
V.	A német nők kongresszusa. Bédy Schwimmer Róza	116—116
VI.	A párisi leányközépiskolákról. Beller Ilona	120—125
VII.	Nyári kurzus a genève-i egyetemen. Nyiry Klára	126—128
VIII.	Külföldi lapszemle. Dr. Schmidt Mária	129—135
IX.	Iskolai értesítők. Kr.	
X.	Nőnevelési szemle. A M. D. E. gyüjtése. — Divatárú készítés p. leányiskoláinkban. — A gyermektanulmányi muzeum. — Budapesti francia nevelőintézet. — A nők választójoga érdekében	136—145
XI.	Irodalom. Bertha von Suttner: Aus der Werkstatt des Pacifismus. Kf. Beküldött könyvek	146—151

☛ *Tisztelettel kérjük folyóiratunk t. előfizetőit s az iskolákat és egyesületeket, melyek folyóiratunkat járatják, hogy az előfizetési pénzeket egyenesen kiadóhivatalunkba (István-út, Erzsébet Nőiskola) szíveskedjenek küldeni. A közvetve beküldés által az úgy is csekély előfizetési díj jelentékenyen megkevesbedik. Reklamációkat díjtalanul csak a füzet megjelenését követő hónapban teljesítünk. A folyóirat régi évfolyamai még kaphatók a kiadóhivatalban.*

A „*Nemzeti Nőnevelés*“ megjelen (az iskolai nagy szünet idejét kivéve) havonként három nyomott ívnyi terjedelemben.

Előfizetési díj: egész évre 4 kor.

Csak egész évre nyitunk előfizetést; de az előfizetési összeg két részletben való lefizetését is elfogadjuk.

Az előfizetési pénzek a „*Nemzeti Nőnevelés*“ címe alatt az Erzsébet Nőiskolába (István-út 93. sz. a.); a folyóirat szellemi részét illető közlemények Sebestyénné Stetina Ilona szerkesztőhöz (VIII. ker., Rákóczi-tér 4. sz. a.) küldendők.

RUDNAY JÓZSEFNÉ

NEMZETI NŐNEVELÉS.

XXXIII. ÉVFOLYAM. 1912. MÁRCIUS. III. FÜZET.

RUDNAY JÓZSEFNÉ.

(Arcképpel.)

Az «Országos Nőképző Egyesület» választmánya 1911. évi október havi választmányi ülésével kapcsolatban meleg, bensőséges ünnepet ült. Hetven rózsaszálból kötött bokrétába 70 égő gyertyácska fényét rejtette s azzal köszöntötte Rudnay Józsefnét, kit a tavaszi közgyűlésén választott elnökéül a ki októberben ünnepelte születésének 70-ik évfordulóját.

Jellemző volt az ünnep azokra, akik előkészítették, jellemző arra, kinek dicsőítésére, ünneplésére szolgált. Egyrészről a szeretet őszinte megnyilatkozása azok részéről, kik az egyesület érdekeiért önfeláldozó munkát végeznek; a szeretet őszinte megnyilatkozása az előtt, aki nekik az egyesület javát, boldogulását, haladását jelenti; szeretetnyilvánítás és meghódolás épen azért, mert szeretett egyesületüknek lelkes, meleg szivű, legrégibb és legmunkásabb tagját üdvözölhetik, kit épen ezen tulajdonságai miatt tettek meg a legelsőnek maguk között. Nem annyira személynek, mint az egyesület ügyének szóló hódolat, melyet azonban épen az egyesületet képviselő elnök személyéhez való igaz ragaszkodás tesz színessé, meleggé.

Csiky Kálmánné, az egyesület egyik alelnöke adott ennek a nemes ragaszkodásnak találó kifejezést:

«Vannak érzelmek» — így szólt — «melyeket bármily erővel fojtanak vissza, utat keresnek, hogy annál nagyobb erővel törve ki — megnyilvánulhassanak. Ezt érezzük e pillanatban mi is, mikor 70-ik évfordulód alkalmával van szerencsénk téged közöttünk üdvözölhetni. Tudjuk, mennyire irtózol személyedre vonatkozó minden ünnepeltetéstől. De bocsásd meg ezt nekünk: sorsát nem kerülheti ki az, ki egy nagynevű, nagyalkotó édes anyának a leánya s ki hivatásául vállalta

azt a munkát megőrizni és folytatni! Tagja vagy te is a nagy triumvirátusnak: Veres Pálné, gróf Teleki Sándorné oldalán ti megteremtettétek az Országos Nőképző Egyesületet és megindítottátok hazánkban a nemzeti nőnevelés ügyét!

70 esztendő! nem kis jelentőséggel bir egy ember életében; sok örömet, de tagadhatatlan sok bánatot is foglal magában. Nem hiába mondja erre andalogva a nagy költő:

«A nap leszállt, reá nem találok,
Mely tavaszomra fényt lövellt,
Eltűntek a gyöngy ideálok,
Mik üdvözíték a kebelt!
Míg a bimbó titkolva rejté,
Mily nagynak tetszett a világ!
És ami magát most kifejté,
Mily együgyű parányiság!»

De neked nincs okod bánkódni szeretett Elnökünk! Te boldog vagy, mert hű kíséröd gyanánt örökre melletted maradt a *Szorgalom*, mely dícsfényt font homlokod körül és ragyogó példakép tündököl mindenki előtt. És veled van a *Szeretet* nemcsak boldog kis családod körében, de nagy családod a «*Nőképző Egyesület*» minden egyes tagja részéről. Ez a szeretet irántad és egyesületünk iránt mondatja velünk hogy: Isten áldása kisérje még hosszú évek során át a te szorgalmadat és kitartó munkásságodat!»

Ezekre és az intézet tantestületeinek, növendékeinek üdvözlő szavaira a 70 éves Rudnayné a fiatalokat is megszégyenítő lelkességgel, szerénységgel és tettvággyal felel. Szava lelkes és meleg a hálának a kifejezésére, melyet munkatársai és — különösen — elődjei iránt érez.

«A mélységes elfogódottságnak és meghatottságnak ólomsúllyal reám nehezedő nyomása alatt» — így szólt — «e percben méltó módon kifejezni nem tudom azt a forró köszönetet, mellyel szívem és egész valóm telve van a mélyen tisztelt Egyesület, annak választmánya, intézetünk tantestületei és növendékei iránt, mint kik a szeretetnek annyi meg nem érdelmelt jelével voltak szívesek engem születésem 70-ik évfordulóján elárasztani.

Ha a szív, a lélek minden ízében meghatott, akkor rombadőlnek mindazon formák, melyekkel ékesen tudnók kifejezni azt, amit érezünk. Így vagyok én most, kihull kezemből az ecset s csak halvány vonásokkal tudom megrajzolni azt a képet, melyet a képzelet vásznára ragyogó színek pompájában festett meg hálaérzetem.

Az én gyenge szemem bele nem tudott tekinteni annak a 70 égő gyertyaszálnak a lángjába, melyek a fehér őszirózsák özöne közül világítottak felém. Annak a tenger virágnak illata, a szebbnél szebb, a szeretettől ihletett mondások, melyek a szalagokról és egyéb írásokból sugároztak felém, nem csoda ha elkábítottak s a bennem túláradó hálaérzet melegsége által csaknem megszédítettek. Magamról meg-

feledkezve önkénytelenül e szavakat mondottam: «Istenem, ha ezt most látná az én jó *Anyám!*» Hiú nem voltam soha s így első pillanatban énem egész erejével ellenszegülést éreztem ezen ünnepeltetés ellen. De a rejtvekészült meglepetés ereje lefegyverzett, legyőzött. Az igaz szeretetnek és ragaszkodásnak megnyilvánulásaiból felém áradó világosság, fény és melegség nem fog elmúlni emlékezetemből soha. Vértezni fog és nagyon magas korom még hátralevő idején melegével fog óvni a közöny s esetleg a ridegség fagyos érintései ellenében is.

Egyik kedves költőm Tóth Kálmán mondotta jubileumán, hogy az óvációt nem köszönni nyugtával, hanem kötelezvénnyel. Így érzek én is; ezért igérem, hogy lelkem összes erejével, egész igyekezetemmel arra fogok törekedni, hogy azt a díszes elnöki állást, melyre az Egyesület, a közgyűlés szeretetteljes bizalma emelt — amennyire csak gyenge erőmtől telik — úgy töltsem be, hogy mindig méltónak tartsanak arra, hogy bizalmukkal megtiszteltek. 1868 óta, tehát 43 év alatt, a harmadik vagyok ezen a polcon. 42 esztendeig két dicső elődöm Veresné és Telekiné erős kezeiben voltak az egyesület vezetésének szálai. Adja a mindenható, hogy áldott emlékű anyám szellemi örökében akként sáfárkodjam, hogy mindkét elődöm meglehessen velem elégedve. Telekiné, bár visszavonult a vezetéstől, most is szeretetteljes támogatással áll mellettem; anyám pedig onnan a magas égből biztatóan tekint le rám.

Édes anyámról mondta az ő utóda Telekiné, hogy «*ez a hely az ő temploma volt.*» Ebben a templomban, ezek előtt az oltárképeink előtt fogadom és vallom — bizton számítva elnöktársaim és derék választmányunk tagjainak erős és osztatlan támogatására — hogy azt a zászlót lelkiismeretesen kivánom szolgálni, melyet ezen dicső elődeim a kitűzött célpont felé törtetve, mind magasabbra és magasabbra tudtak kitűzni. Szeretettel, egyesült erővel munkálkodva, Istennek hatalma erőt fog adni nekünk ezen nemes törekvésünk mellett, hogy az ő dicső művüket továbbfejleszthessük és erőt fog adni nekem is, hogy életem még hátralevő rövid idejében hűségesen megtarthassam az imént kijelentett fogadásomat. Isten engem úgy segéljen!»

Ezzel az ünnepi jelentéssel kellett kezdenem, mikor az «Országos Nőképző Egyesület» elnöknőjéről Rudnay Józsefnéről, született Veres Szilárdáról írni akarok. Ezzel kellett kezdenem, hogy az ő saját szavaival mutassak rá az ő egyéniségének azon nemes, nagy példaadás erejével biró, sajátosságára, arra: a rajongó gyermeki szeretetre és tiszteletre, mely egész életének irányt szabott s mely magas életkora ellenére fokozott munkásságra ösztönzi s mely munkás életének minden érdemét visszahárítja azokra, kiktől az életet nyeré s a nemes törekvésekre való hajlamot örökölte. «Úgy érzem,» írja nekem egy régebbi levelében, «hogy minden, ami jóravaló van bennem, az mind az

én áldott jó szüleimet dícséri, az ő lelküknek, az ő szivüknek, az ő munkájuknak az eredménye és visszatükrözése. Ezért képes vagyok magamat magamtól mintegy elkülönítve bírálni és hálatelt szívvel mindent az én nemes gondolkozású, tiszta jellemű és áldott jóságú szüleim nevelési érdemének tekinteni. Csak nekik szól gyermeki hódolatom, az ő önfeláldozó vállvetett nevelési munkájukért.»

A szüleink iránt való tisztelet és szeretet bizonyára mindnyájunk lelkében akkor vet legerősebb hullámokat, mikor magunk is — gyermekeinkben gyönyörködve — a szülei szeretet magasztos érzelmeit egész tisztaságában és nagyságában átértjük s ez érzésünkön át tekintünk szüleinknek hozzánkvaló viszonyára s gyermekkorunkra vissza. Mégis azt hisszük, kevesen vannak közöttünk, kik gyermeki szeretetüket — a 70-ik év határán — az erőnek és mélységnek ilyen harmonikus szavaival juttatnák kifejezésre s még kevesebben, akiket ez érzésük egész életfelfogásukban és életcéljukban oly mértékben irányítana, mint Rudnaynét. Igaz, hogy kevés gyermek érezhet szüleire visszagondolva annyi büszkeséget, mint épen ő, kinek nemcsak édesapja volt kortársai által mindhalálaig tisztelt, munkás tagja közéletünknek, hanem aki épen a XIX-ik század egyik «legnagyobb magyar asszonyát» nevezhette édesanyjának.

Messze vezetne, ha Rudnay Józsefné szüleiről részletesebben akarnék megemlékezni. Abban az emlékkönyvben, melyet «Veres Pálné Beniczky Hermin Élete és Működése» cimen 1902-ben az Orsz. Nőképző Egyesület adott ki: Rudnay Józsefné és hűséges munkatársa Szigethyné Szalay Erzsi összegyűjtöttek mindent, ami Veres Pálné Beniczky Herminre, szüleire, férjére és egyetlen gyermekének nevelésére nézve örökbecsű. Ott olvashatjuk mindannyian, hogy Veres Pálné egyetlen gyermekét milyen féltő szerető gonddal, milyen komoly nevelési elvek szerint, milyen céltudatos következetességgel nevelte s milyen nemes irányítással folyt be még unokáinak tervszerű, nemes felfogású, vallásosságtól áthatott nevelés módjára is. Ott olvashatjuk, hogy a magyar nemzeti érzés, a magyar irodalom lángoló szeretete volt

a fiatal Veres Szilárdának legjellemzőbb tulajdonsága s hogy Veres Pálnénak csaknem erőszakkal kellett az ábrándvilágot kedvelő gyermekét a való élet megismerésére kényszeríteni s vele az élet gyakorlati követelményeit felfogatni s az ahhoz való alkalmazkodást megkedveltetni.

Szigorú, komoly és mégis gyöngédséggel, szeretettel teljes nevelési eljárás volt a Veres Szilárda osztályrésze. Az erkölcsi elvek tisztaságát, szentségét a leggyöngédebb gyermekkorban is már, egészen gyakorlati módon igyekeztek vele megértetni. Különösen nagy mestere volt az ilyen gyakorlati oktatásnak az édes apa, a kristálytiszta jellemű Veres Pál. Ide igtatok egy jellemző epizódot, mely hiányzik a Veres Pálné emlékére kiadott könyvből. Négy éves korában rokonokat látogatni vitték Szilárdkát a szomszéd faluba. Este a gyermek az egyik játékszert hazavitte magával s másnap reggel kedvteléssel forgatta azt a játszó asztalán. «Kitől kaptad ezt a játékot,» kérdte Veres Pál, kinek a szokatlan apróság szemébe tűnt. «Nem kaptam,» felelt ártatlanul Szilárda, «magammal hoztam az este.» S Veres Pál rögtön tollat, papírt hozott s a kis gyermek kezét vezetve, bocsánatot kéretett vele, hogy a játékot szó nélkül elhozta, de most visszaküldi és igéri, hogy ilyen csunya dolgot soha-soha többé nem fog elkövetni. Ez a jelenet mély benyomást tett a gyermekre, ki ettől fogva mindig arra törekedett, hogy csak olyat cselekedjék, amit az ő drága szülei szépnek és jónak tartanak.

Ez a gyöngéd gyermeki szeretetből származó törekvés a jóra és nemesre végig kiséri Rudnaynét az egész életén. Már ifjú leánykorában tudatára jutott így annak, hogy a magyar nőnek fontos feladat jutott osztályrészül s hogy a maga mívelése mellett még arra is gondjának kell lenni, hogy a magyar férfiak nevelése helyesebb irányba terelődjék. Mert az 50-es, 60-as évek nemesi társadalmában nemcsak a leányok nevelése volt elhanyagolt, a férfiak is parlagi életet folytattak s kiszorítva a közéleti szereplésből, leginkább gazdálkodással (vadászat, ló és kutyaidomítással, kártyázással és ivással) töltötték idejüket. Sokat volt alkalma Szilárdkának erről szüleivel és szülei barátjaival (Szon-

tagh, Madách) beszélgetni s elmélkedésre hajló érzékeny természete igazi bánkódást érzett e miatt s idegenkedést a vidékükön élő s idejét ilyenképen töltő aranyifjúság iránt.

Kezét 1861-ben — épen ezért — idegen vidék szülöttének, a nyitramegyei Rudnay Józsefnek nyújtotta, kinek műveltsége messze kimagaslott a Nógrádvidéki ismerős ifjak műveltsége fölött. Nyitra németes társadalmában azonban nem igen tudott gyökeret verni a fiatal Rudnayné s csakhamar visszatelepedett férjével együtt a szerető szülők szomszédságába, Váczhartyánba, mikor ezt a birtokot az édes apa szerető gondossága nekik megszerezte. Így vált lehetővé, hogy Rudnayné édes anyjának, Veres Pálnénak minden közéleti szerepléséről közvetlenül tudomást szerezzen, hogy tervein vele együtt elmélkedjék, azokért lelkesedni tanuljon és a sikereken vele együtt örvendjen. Így történhetett, hogy a Nőképző Egyesületet 1867-ben megalapító 22 magyar asszony között Rudnayné Veres Szilárda nevét is ott olvashatjuk s így történhetett, hogy Rudnayné érdeklődése az egyesület fejlődése iránt ez időtől fogva állandóan erősödött s erős családi érzelmei mellett életének legfőbb vezető érzelmévé alakult. Ezért írhatta neki Veresné már 1872-ben: «. . . te leszel az egyesületnek oszlopa utánnam, amely fenn fogja azt tartani az összedűléstől.»

A «Nőképző Egyesület» életében az első 10—15 évben Rudnayné nem játszott aktiv szerepet. Segítségére volt ugyan minden tekintetben édes anyjának, de idejét leginkább férjének és gyermekei nevelésének szentelte. Csak mikor egyetlen fiát, a kitünően fejlődött, nagyrahivatott 19 éves Józsit, 1880-ban elveszítette s leányait a 80-as évek végén mind férjhez adta, csak akkor áldozta munkásságát teljes erejével az Orsz. Nőképző Egyesületnek. Kezdettől fogva tagja volt az egyesület választmányának s ott fejtette ki tevékenységét, 1889-ben történt alelnökké választatásáig. Veres Pálné betegeskedni kezdett már ekkor s nem dolgozhatván oly teljes erővel az egyesület érdekében, mint azelőtt, lemondott az elnökségről, javasolva, hogy gr. Telekinét, eddigi alelnökét válassza meg elnökül az egyesület. A lemondást

a májusi közgyűlés nem fogadta el, hanem alelnökei közé választva Rudnaynét, gr. Telekiné vezetésével küldöttséggel kérte Veresnét a maradásra. Veresné engedett a kérésnek, de azóta mind több és több alkalommal vette igénybe Rudnayné buzgó segítségét, ki a gyermekkorában belenevelt szigorú kötelességtudással s igazi benső szeretettel vett részt elnöktársaival az egyesület fejlesztésében. Veres Pálné 1895-ben bekövetkezett halála óta pedig igazi lelkesedéssel azon van, hogy az egyesületnél Veres Pálné apostoli munkásságát is pótolhassa. Gyermeki kegyelete, gyermeki szeretete sokszorosan kötelességévé tették azóta, hogy az egyesületnek, az egyesületért éljen. Hogy az egyesületnek mindig szolgálatára lehessen, alig mozdul ki a puritán egyszerűségű «elnöki szobából», mely az egyesület méltán kitünő hírnevű intézetének épületében van; ez alkalmat ad Rudnaynénak arra is, hogy anyai gondossággal őrködjék az «intézet» fölött.

Amióta anyai gondjait a nagyanyaság szelíd örömei váltották, csak egyszer szakította meg Rudnayné az iskola érdekében folytatott tervszerű munkálkodását, két év előtt, mikor boldog házasságát örökös, gyászos özvegység váltotta fel. Azóta vigasztalását is csak az egyesületért, az iskoláért végzett munkálkodásban leli. Valóban — édes anyja szavai szerint — oszlopa lőn az egyesületnek, mely elnökének gr. Teleki Sándornénak visszalépésével a reá szakadt veszteséget is úgy gondolta legjobban pótolhatni, ha az elnöki széket Rudnaynénak ajánlja fel. Igy történt, hogy az 1911-iki közgyűlésen egyhangúlag választották meg az egyesület elnökének, kinél méltóbbat, érdemesebbet, alkalmasabbat nem találhattak, de nem is kerestek.

Mert amint Rudnayné személyes vonzódásán kívül azért is ragaszkodik az egyesülethez s az általa fentartott iskolákhoz, mert bennük édes jó anyjának drága örökségét látja: úgy az egyesület is, elismerve bár Rudnayné nagy szolgálatait és személyes kiváló tulajdonságait, rajongva tisztelt alapítójának, Veres Pálnénak leányát is tiszteli és szereti Rudnaynéban. És igy az egyesület és elnöke egy nemes érzésben teljesen azonosak: a Veres Pálné iránt érzett honleányi szeretetben.

Ezért van teljes harmonia az egyesület vezetőségében, teljes egyetértés abban, hogy az egyesületet Veres Pálné szellemében kell vezetni, hogy nem szabad elzárkózni semmi újítás elől, hogy lehetőleg mindent meg kell kisérleni, ami a nőnevelés fejlődésében időszerűnek, szükségesnek mutatkozik. Ezért nyitott az Orsz. Nőképző Egyesület már 1896-ban leánygimnáziumot — az elsőt a hazában — azért bővítette ki internátusát az egyetemi hallgatónők Wlassits-kollegiumával, azért nyitott háztartási tanfolyamot s felsőbb leányiskolája felé ezért emelt «továbbképző 7 és 8-ik osztályt és ezért tervezi most intézetének kereskedelmi tanfolyammal leendő kibővítését.

Az alatt a csaknem félszázad alatt, mióta intézetét az Orsz. Nőképző Egyesület megnyitotta, a váltakozó tanfolyamok, tantervek a különböző korszakok követelményei sok becses tapasztalattal gazdagították az egyesület elnökségét s köztük Rudnaynét, ki az intézet minden életmozzanatát kezdettől fogva figyelemmel kisérte. E sokféle tapasztalat egy vezető gondolatban érlelődött meg: *egységessé kell tenni a leányiskolak alsó négy osztályát,* hogy a pályaválasztás nehézségei a későbbi életkorra essenek. Ezért szervezte már leánygimnáziumát is úgy az egyesület, hogy a latin nyelv tanítása csak az ötödik osztályban vegye kezdetét. Annyira fontos dolognak tartotta ezt az egyesület, hogy mikor a kormány a leánygimnázium 10 évi sikeres működése után, a közelmultban a latin nyelvnek az első osztálytól kezdődő tanítását követelte, inkább hajlandó lett volna beszüntetni népes és hézagpótló gimnáziumát. Az osztályok számának korlátozását el is határozta az egyesület s nehány éven át csonka gimnáziumot tartott fenn, minden második évben nyitván csak első osztályt.

Ezek és hasonló nehézségek miatt, mikor gr. Zichy János miniszter meglátogatta 1911-ben az Orsz. Nőképző Egyesület iskoláit, Rudnayné az elnökség élén fogadván a minisztert, ékes szavakkal kérte őt, hogy miniszterségét tegye azzal is áldásossá, hogy a középfokú leányiskolák alsó osztályait egységessé tegye. A miniszternek tetszett a gondolat s felszólította az egyesületet,

hogy a kívánságot memorandum alakjában eléje terjessze. Ifjúi lelkesedéssel fogott Rudnayné a munkához s több ülésben tárgyalván a kérdést az egyesület vezetőivel, alaposan megvitatták azt s azzal a kéréssel nyújtották be emlékiratukat, hogy addig is, míg az országos intézkedés lehetősége elérkezik, engedje meg a miniszter az egyesület iskoláiban a középiskolai alsó négy osztály tantervének egységesítését. Országos mozgalom megindítását is tervezték e célból.

Az Országos Nőképző Egyesület új elnöke vezetése mellett is hű maradt tehát «Haladjunk» jeligéjéhez. Szinte megható látni a korban, időben előhaladt vezetőségnek a haladás eszméjéhez való törhetetlen ragaszkodását. Az a reformátori szellem, melyet Veres Pálné az egyesületnek 1867. sugalmazott, oly erős, hogy a 70 éves születésnapok ünneplését új munkavállalással, új eszmék propagálásával igyekeznek megünnepelni. Mi, akik ezt messziről némán szemléljük, tisztelettel hajtjuk meg erre fejünket.

Budapest. *Sebestyénné Stetina Ilona.*

MIKES KELEMEN NEVELÉSI ELVEI.

Nevelésünk és tanításunk legfőbb célja, harmonikus, becsületes, boldog emberré fejleszteni a reánk bízott ifjúságot, világosan állott lelki szemeim előtt, mikor Mikes Kelemen «Törökországi leveleit» ismét egyszer elolvastam. Leveleiből feltámadt előttem a zágoni nemes ember plasztikus, szimpatikus egyénisége, ki lelkének egyensúlyát a legnagyobb viharok közepette, a keserves bujdosásban sem vesztette el, mert egyrészt megrendíthetetlen istenbizalma, másrészt ura iránt érzett mélységes nagy szeretete, akkor is adott életének tartalmat, mikor mások a kétségbeesés örvényében elvesztek volna.

Ez a harmonikus, fegyelmezett, erős lélek sohasem mutatkozik gyengének, sohasem boldogtalan; ha fakad is panaszra, önnön magát vigasztalja s a megelégedettség legnagyobb ellensége, az unalom sem vesz rajta erőt; foglalkozik, olvasgat, tanulgat, irogat.

Nemcsak szomorú, poétikus sorsa teszi őt rokonszenvessé, nemcsak a nagy Rákóczi hűséges kísérőjét látjuk benne, hanem a maga egyeneslelkű, minden izében magyar, lovagias, korához mérten olvasott és művelt, szeretetreméltó egyénisége nyeri meg szívünket. Csodáljuk aranyos, ki nem fogyó humorát, mely életének különben borús napjaiba mindég sző egy pár fényes aranyfonalat. Leveleinek csillogó zománcát szívének-lelkének gazdag kincseiből vette, sokféle tartalmuk és tárgyuk mellett az alaphang mégis mindég ugyanaz: finom, nemes lelkületnek megnyilatkozása.

Ez a nemes egyéniség bizony megérdemli, hogy a nevelésről tett egyik-másik nézetével akkor is foglalkozzunk, mikor

több mint másfél század múlott el magányos sírja felett, más kultura lépett a régi helyébe és más látszögből nézzük a világ folyását.

Noha nevelési elvei első sorban a saját véleményét jelentik, mégis hű tükrét adják az egész kornak is, és viszont vannak azok között olyan aranyigazságok, melyek ma ép úgy megállanak, mint százötven év előtt. Különben is érdekes színezetet kölcsönöz nézeteinek, felfogásának az, hogy a magyar faj hibái és erényei kerülnek szóba; bizony 150 év mulva is ráismerünk egyikre-másikra, a jóban is, a rosszban is. Minden fajszeretet, minden honszeretet mellett sem hajlandó szépíteni ott, hol éles szeme meglátja a hibát; becsületessége nem engedné meg a takargatást és igy teljes őszinteséggel beszéli el korának nevelési hibáit és hiányait. Nem tartja elegendőnek az értelmet, mint természetes adományt, tanítani, csiszolni kell azt, hogy igazi érték legyen. «Akármely szép legyen is az elme, de aztat fel kell ékesíteni a jó neveltetéssel és tanulással. A pallérozatlan gyémánt szintén olyan, mint olyan kő, amelyet békesónak hínak.»

Ma talán még jobban érezzük az igazságát azon mondásnak. mely szerint «egy országnak boldogsága az iffiakat való jó neveltetésekből áll». Erre a nevelésre, annak irányára, céljaira sok a panasza, kifogása. Más országokban, pld. Franciaországban, már fiatal korukban tanulják a hadakozást, a tudományokat, a mesterségeket. Erdély ifjai is alkalmasak lennének mind erre, de nincsenek megfelelő iskolák. «A mi boldogtalan országunkban mindezekre alkalmatossága nincsen egy iffiúnak, noha mindezekre olyan alkalmatos volna, mint akármely nemzet», de ha ezt kénytelen is megmondani, mégis mintegy mentségül hozza fel, «hogy lehetetlent nem kíván a szegény erdélyiektől.»

A rossz nevelésnek másik okát abban látja, hogy az apának sincsen tudása, műveltsége, fiának jó tanácscsal nem tud szolgálni. Mennyi életbölcsesség és hazaszeretet nyilatkozik meg a következő szavakban: «A fiának, édes néném, olyan tudományokat adasson, amelyekkel használhasson az országnak.» Tu-

dományt, műveltséget szeretne terjeszteni az országban: «mint hazafi azt szeretném, ha a tudomány olyan általános lenne nálunk, mint a tudatlanság». Az országgyűlésben is tanult, bölcs urakat szeretne látni, kik jó tanácscsal szolgálják a hazát, de itt is az ifjakat, azok mulasztását rójja fel. «És ha megvénül jó tanácsot nem tud adni; mert ifiúságát haszontalan töltötte el, — és egy tudatlan tanácsúr olyan egy országban, mint egy üres hordó a pincében».

Mély elkeseredettség szólal meg azon leírásban, melyet az erdélyi ifjak neveltetéséről ad s valószínűleg ez a keserűség az oka, hogy oly komor színekben festi azt. Ki nem elégítőnek, szükesnek, egyoldalúnak nevezi. Az ifjú 10—11 éves koráig a falusi iskolába jár, ahol igaz, hogy olvasni megtanul, de paraszti szokás is ragad reá. Otthon a cselédek is rontanak rajta, legrosszabb pedig a saját apja példája, «kit minden héten hétszer részegen lát», «aki nem törődik azzal, hogy a fiába valamely nemesi és keresztényi jó erkölcsöket oltson». Ha 12—13 éves korától 24 éves koráig valamely kollégiumban volt, úgy jön haza, hogy sem a hadakozást, se a fizikát, geometriát, históriát nem tudja, s országos dolgokról mit sem tud. Mikor itthon van, ahelyett, hogy becsületes munkához látna, végig mulatja atyafiait, az ivásban mesternek mutatja magát, a mulatás naponkint hajnalig tart. Csak a mulatságon, vadászaton, a kopón, lovon jár az esze. Saját birtokát átvéve azt sem tudja, mihez kezdjen, gazdálkodáshoz nem ért, a tiszttartójától kell megtudnia, északra vagy délre fekszik-e szőllője, még az írást is elfelejtené, ha a tiszttartójának nem kellene néha írnia.

Eljár az országgyűlésre, de nem ért az ország dolgaihoz, és a hosszas, kilenc évi latin tanulásnak semmi hasznát nem veszi. Fel is sóhajt, minek az a sok latin tanulás a nemes embernek? «Nem akarom ezekből azt kihozni, hogy a deáknyelv haszontalan volna. hanem csak azt mondom, hogy egy nemes embernek idővesztés annyi esztendőkig csak azt a nyelvet tanulni, mivel a mellett más egyéb hasznos tudományt is tanulhatna». Akkor lenne nagyobb értéke, ha valamely tudományos

munkát olvasnának latin nyelven. Más irányban igen szépen lehetne az ifjúnak latin tudását értékesítenie, ha csak egy latin munkát fordítana le magyar nyelvre, «de a sok hejjehujja, a kopó, a virradatig tartó ital mindezekre való időt nem ad». Ma, a szellemi proletárság korában, mikor annyian tódulnak a tudományos pályákra, hivatottság és tehetség nélkül, ma is aktuális az a megjegyzés, mit Mikes erre vonatkozólag tesz s amely szerint a szegény ember fiának, a parasztnak még kevesebb haszna van a latin nyelv tanulásából azaz a magasabb iskoláztatásból. Hasznosabb lenne, ha «mihelyt írni, olvasni tud, valamely mesterséget tanulna, mert a mesterségek és a kereskedések hajtanak hasznot egy országnak», mit ma az ipari és kereskedelmi szakoktatás jelszavai alatt szélesebb és szélesebb körben próbálnak megoldani.

Ha nem is nevelési elv, de nemes, férfias gondolkozása nyilatkozik meg azon kijelentésében, mely szerint «egy erdélyi nemes ember felől nem lehetne nagyobb gyalázatot mondani mint azt, hogy az adomért szolgál».

S mennyi öntudatos büszkeségre vall e kijelentése: «a nemes vér a mit fogad, megtartja».

Mikes éles megfigyelőképessége — talán éppen azért, mert távol volt hazájától — teljes objektivitással látta korának hibáit, bajait, nemcsak meglátta, gondolkozott azokon, sőt itt-ott megtalálta volna a megoldás kulcsát is, de idegen országban hangzott el szava s ha meg is hallhatták volna otthon, a mostoha idők úgy sem engedték meg azok megvalósítását.

De nemcsak a fiúk, a leányok neveltetését illetőleg is sok helyes megjegyzéssel, találó észrevétellel és jó gondolattal találkozunk leveleiben. Már ő is kifejezést adott annak a gondolatnak, mely vagy százötven évvel később, a leányiskolák felállítása idejében jutott gyakran kifejezésre, hogy a haza érdekét szolgálja az, ki a leánynevelést szolgálja, mert az anyák kezében van letéve fiainak nevelése is, tanult anyának tanult, művelt fia lesz. «A leányok neveltetésére úgy kell vigyázni valamint a férfiakéra. De még többet mondok és azt mondom, hogy jól

oktatni a leányokat olyan szükséges, valamint a férfiakat és az egyike olyan hasznos az országnak, valamint a másika. Hogy lehet a? Nem igaz-é az, édes néném, hogy egy jól nevelt, jól oktatott eszes leány asszonynyá változván, a fiát mind jól tudja nevelni, oktatni és tanyitani és aztat az ország szolgálatjára alkalmatossá tenni? Ergo, hasznára vagyon tehát az országnak, ha a leányokat jól nevelik és oktatják.»

Érdekes az a levele is, melyet majdnem kizárólagosan a leányok nevelésének, azok tanításának szentel. Dicséri nénjét, hogy idegen nyelvet, franciát tanul, szeretné, ha a földiek is tanulnának idegen szót, de azzal otthon keveset gondolnak, sőt még az olvasásra és írásra sem tanítanák a leányokat, ha maguknak nem volna hozzá kedvük. Ugyancsak korának szellemébe kell magunkat beleképzelnünk, szem előtt kell tartanunk, hogy a leánynevelésnek egyáltalában gyakorlati és nem szellemi iránya volt, ha teljes méltatással akarjuk követni azokat a követelményeket, «melyeket a nemes leánynak nemcsak illik, de szükséges tudni», t. i. az írás és olvasás megtanulásának fontosságát. Nemcsak azért, hogy a valláshoz szükséges jó könyveket elolvashassa, hanem szért is tanulja meg az írást-olvasást, hogy ura távollétében ne szoruljon másra, hanem maga tudjon neki levelet írni, leveleit tudja maga is elolvasni. Mély psychologiára vall az az észrevétel, mely szerint a férj és feleség közötti levélnek hangja gyakran azért oly közömbös, «mintha idegennek írna», mert a férfi tudja, hogy levelét más olvassa fel feleségének. Pedig ha csak a feleség olvasná azt, «más egyéb egyességből, szeretetből származó gondolatát is leírná». Hiszen szivesen közölne vele egyéb «külső dolgokat» is, miket az ember örömest megírna feleségének, szükséges is lenne azokat megírni, de bizony elmaradnak, ha a feleség nem tud olvasni és mással kell az ura levelét felolvastatni. A maga feleségétől is megkivánja az írás-olvasást: «Adjon az Isten olyan feleséget, aki irni és olvasni tudjon, de ha nem tudna is, azon lennék, hogy megtanyitanám, ha több esze nem volna is, mint egy macskának». Majd erősen kikel azon «csúfos rövid eszű anyák» ellen,

kik nem taníttatják leányaikat még olvasásra sem, azon indokolással, hogy legalább nem fognak gavallérjaiknak írni, mire Mikes azt a kedves megjegyzést teszi: «akár tudjon a kéz írni, akár nem, a szív eljár a maga dolgában».

Másutt is erősen lelkükre köti az anyáknak, taníttassák leányaikat, mert ha leányaikat «a vallásbeli dolgok iránt tudatlanságban nevelik, el nem kerülhetik, hogy tudatlanságukért ne szenvedjenek». A drágakővel, de a rosszul csiszolt drágakővel hasonlítja össze a tudatlan leányt: «akár milyen szép legyen a gyémánt, de ha rútul van metszve, nem becsülik».

Ha a fenti részletek ma már csak mint korkép vagy lélektani megfigyelések érdemlik is meg figyelmünket, akad olyan is, mely meglepő reális, praktikus életfelfogásának bizonyítéka, mint pl. az a felszólítás, melyben nénjét kéri, honosítaná meg Erdélyben a selyemhernyótenyésztést. Nemcsak a selyemhernyó életmódjára, tartására, táplálkozására, az eperfaültetésre stb. vonatkozó jó tanácsokkal látja el, hanem egyenesen hazafias érzületéhez appellál: «az bizony úri asszonyhoz illő foglalkozás és az országnak is mennyire használna». És tovább: «hogyan is lehetne egy úri asszonynak kedvesebb mulatsága és hasznosabb, mint mikor látná, hogy néhány ezer hernyó micsoda nagy serénységgel dolgozik számára».

Nemcsak a hű korkép, az érzés közvetlensége és a megfigyelés élesvolta az, mi Mikes nevelési elveiben megragadja figyelmünket és megnyeri tetszésünket, vannak azok között olyan aranyszemek, melyek értéke ma csak olyan elvitázhatatlan, mint a rodostói bujdosó idejében.

Budapest. *Relkoviç Mita.*

AZ EMBERISÉG IDEÁLJAI.

(Suttner Berta legújabb könyve.)

A békemozgalom nagyasszonya új könyvvel lepte meg híveinek és tisztelőinek nem csekély számát; «Der Menschheit Hochgedanken.» Azokat a fennkölt, erkölcsi magasságban szárnyaló gondolatokat jelöli a «Hochgedanken» kifejezéssel, melyekkel tudósaink, bölcseink, költőink, mint az emberiség legkiválóbbjainak képviselői, az erkölcsi tökéletesség felé vezető utat jelölik. A szó a magasban való repülést kifejező «Hochflug» mintájára készült s az egész művet a technika legújabb diadala, a röpülőgép inspirálta. Ha Suttner Bertát érdekes könyvében követjük, néhány értizeddel előbbre kell magunkat képzelnünk, mikor a haladás e téren már szédítő eredményeket ért el.

Ami eddigi hitünk szerint lehetetlenség volt, ime valóra vált: Az ember tud röpülni! Az emberi lángésznek korszakot alkotó vívmánya! S milyen kilátást nyit meg előttünk! Szédülünk, ha megkisértjük, hogy e tényből levonjuk a következtetéseket. De hasonlítsuk össze e kápráztató eredménnyel erkölcsi haladásunkat s örömünk lehangoltságra válik. A kultúra diadalát nyomban lefoglalják — nem a kultúra áldásainak terjesztésére, hanem tönkretételére. E bátorság ellen tiltakozik Suttner Berta legújabb művében.

Mint legolvasottabb könyvében (Die Waffen nieder!) úgy itt is egy elbeszélés keretében helyezi el fennkölt gondolatait. Egy napi hírből indul ki, mely szerint egy igen-igen előkelő úr (német császár?) sajnálatát fejezte ki Zeppelin grófnak, hogy

nem láthatta léghajójának fölszállását; annál inkább sajnálja, mert ez az új találmány arra van hivatva, hogy egy következő háborúban leghatásosabb fegyverül szolgáljon.

Ez a hír mély hatással van egy nemeslelkű és dúsgazdag amerikai polgárra, kit szerzőnk mr. Tokernek nevez s kiben Carnegiet vagy Nobelt, vagy a kettőnek kombinációját sejthetjük. Nagy gondolatok, nagy elhatározások foglalkoztatják lelkét. Tehetsége, szerencséje, kedvező körülmények találkozása ritka nagy vagyon, az egész ismert világra kiterjedő befolyás birtokáb juttatták. Lelke vágya, hogy ezt a mérhetetlen kincset és hatalmi állását az emberiség javára fordítsa. És kigondol gyönyörű tervet. A független Svájcban, a természeti szépségekben bővelkedő Luzern városában, mely város nevét némelyek a lux (világosság) szótól származtatják, üsszegyüjti minden évben az emberiség legkiválóbbjait: föltalálókat, tudósokat, költőket, művészeket, hogy szellemi középpontot teremtsen, ahonnét a világosság szétterjed az egész földtekén s eloszlatja az ókori sötétséget, melyben az emberek nagyobbik része még most is tengeti a huszadik századhoz nem méltó életét.

Híveket szerez tervének. Prospektust küld a szellemi nagyságokhoz. A léghajó korszakának küszöbén állunk, úgymond. Alig mulik nap, melyen nem hallunk új vívmányokról s ezeknek mindegyike elősegíti a következő találmányt. A kormányozható léghajót a gépkocsi könnyű motorja tette lehetővé. De az emberiségnek erkölcsi föllendülése nem tartott lépést a technikai haladással. Amit nekünk a mérnökök, fizikusok, vegyészek egyik a másikra támaszkodva nyujtanak, az világunk anyagi felét tündérországgá varázsolja. Ellenben azok az erők, melyek hivatva vannak világunk erkölcsi felét is tündérországgá varázsolni, még pihennek. E morális erők mérnökei, mechanikusai a költők, tudósok, művészek. Ők a szellemi léghajósok az eszmény légkörében, De el vannak szórva időben és térben. Nevük nem jut a tömeghez. Mennyivel eredményesebb volna működésük, ha tanításuk, művészetük varázsa egy középpontból kiindulva sugárként hatna minden irányban. Hiszen a

nestorok is arra oktatnak bennünket, hogy az erők összegyüjtve válnak indító erővé.

Így keletkezett a luzerni Rózsahét.

Mr. Toker palotát építtetett Luzernben, hol minden év junius havában — a rózsának, mint a szépség jelképének hónapjában — összegyüjtötte az emberiség legkiválóbbjait, egyrészt hogy a szellemi magasságok csúcsain elszigetelten élők az egymással valló érintkezésben a kongeniális társaság ritka élvezetében részesüljenek s új alkotásokra ösztönöztessenek; másrészt és főképpen a közönségnek akart alkalmat nyujtani, hogy szellemi vezetőit színről-színre láthassa s előadásaikat közvetetlenül élvezve maradandó benyomásokkal térjen vissza otthonába. Akik pedig nem vehették ki részüket személyesen a luzerni Rózsahét előadásaitól, azokkal a sajtó, legnemesebb hivatását követve, közli a lefolyt esztendő kulturális haladását...

Elmult néhány év s mr. Toker megelégedéssel tekint művére. A Luzerni Rózsahét még mindig a művelt világnak legérdekesebb évi eseménye. A nyilvános élet szintje emelkedett; napi lapokban vissza- visszatérnek a Rózsahéten elhangzott jelszavak; az évkönyv, mely a tartott előadások kivonatát tartalmazza, helyet talál a nyilvános könyvtárakban s tanítása innét belopódzik az iskolába.

Ezek után már láthatjuk a célt, melyet Suttner Berta e legújabb könyvével magának kitűzött s mely ugyanaz, mint amit minden sorával, minden szavával hirdet: a kultura védelme a háború borzalmaival szemben. Mindamellett nem tartom fölöslegesnek, hogy az elbeszélés két hősével is megismerkedjünk: Garlett Frankával és Helmer Chlodwiggel, kik illusztris szerzőnk sok nemes gondolatának kifejezői.

Franka édes anyja gazdag, előkelő grófkisasszony volt, ki öccse nevelőjéhez, a poétalelkü Garletthez ment nőül, természetesen szülőinek beleegyezése nélkül. A nagyúri kényelemhez szokott fiatal asszony azonban nem bírt beleszokni a nélkülözésekbe, melyektől férjének fokozott munkája sem birta őt megóvni. Betegeskedni kezdett s korán szállt sírba. Az árván ma-

radt kis Frankát ezentúl atyja nevelte. Úgy nevelte, hogy az ő szellemi életének idővel méltó társa lett. Ismerte a világirodalom remekeit és ismerte korának tudományos és társadalmi problémáit és haladását. Franka húsz éves korában teljes árvaságra jutott. Atyja baleset következtében váratlanul meghalt. Egyedül állt a világban támasz, vagyon, állás nélkül. Szomorú helyzetét megtudta anyai nagyatyja, magához hívta unokáját s házába fogadta. Óriási változás Franka életében. Szegénységből gazdagságba! A nemeslelkű főúr azonban nem sokáig gyönyörködhetett unokája szépségében s halálával óriási vagyona egyetlen unokájára szállt.

Franka szinte beleszédült az örökölt sok millióba; de azért hű maradt a fennkölt irányhoz, melyet atyja belé nevelt s megfogadta, hogy kincsét nemesen fogja fölhasználni. De hogyan fogjon hozzá? Ha imádott atyja még élne!

Frankának a posta egyszer még nagyatyja életében névtelen levelet hozott, mely nagy hatással volt rá. Körülbelül így szólt: «Az embernek kell valamivel birnia, ami az élet viszontagságai fölé emeli, betegség és gond, szegénység és magányosság, sőt a halál borzalmai fölé... Ismerj el hazádnak egy területet, mely tágabb mint országod, sőt tágabb mint e föld: a mindenséget. Te a mindenségnek egy része vagy, nélküled az tökéletlen volna. A vallás sejti ezt az igazságot, mikor mindnyájunkat Isten gyermekeinek mond; a tudomány kikutatta s hirdeti az atomok fönnmaradásának elvében. De ezek csak ünnepnapi hangulatok. Vannak azonban kisebb körök is, melyekbe lépve kiemelkedünk saját önző magányosságunkból. Ilyen például a művészet, vagy más nagy, általános mozgalom, melyben vagy tényleg részt veszünk, vagy melynek fejlődését benső érdeklődéssel követjük. Hallgass, Franka, az idő folyamának zúgására. Lásd meg az új célokat, melyek felé az emberi társadalom törekszik; hogyan harcol a régi hatalmakkal, hogy több világosságot, több szabadságot, több igazságot és több boldogságot vívjon ki magának.»

Mikor Franka nagyatyjának végrendelete köztudomásra

jutott, ismét kapott egy névtelen levelet, mely ezt a tanácsot adta: «Gazdag vagy: A gazdagság veszedelme ellen ugyanazt az orvosságot ajánlom, mint első levelemben: Emelkedj föl a magasba, csatlakozzál az általános törekvésekhez. Nem szeretném, ha arra az útra engednéd magadat sodortatni, melyen a téged körülvevő társadalmi réteg él egy üres életet, menten minden magasabb törekvéstől, süketen és némán a hatalmas átalakulásokkal szemben, melyeket korunk előkészít. Ennek az új kornak hirdetői, az új nap üdvözlői közt szeretnélek látni, Franka. Légy nagy! Vagy legalább akarj valami nagyot! Ne hidd, hogy ez a szerep nem való nőnek. Az új kor megadta a nőknek a jogot, hogy együtt harcolhassanak a férfiakkal, vagyis — jobban mondva — ezt a jogot ők maguk vívták ki maguknak. A walkürök is fiatalok voltak és szépek. A monda mégis dárdát és paizsot adott kezükbe.»

Franka sejtette a levelek iróját. Nem lehetett az más, mint Helmer Chlodwig, nagyatyjának volt titkárja, most pedig korának egyik elsőrangú költője. Minthogy úgyis arra határozta el magát, hogy ezentúl bécsi palotájában fog állandóan lakni, az átköltözés első hetei után magához kérette Helmert, hogy adjon neki tanácsot, miképen felelhetne meg a missziónak, melyet az neki szánt, mely egyéni hajlamainak is megfelelt s melyről hitte, hogy boldogult atyja is helyeselné.

Helmer engedelmet kért, hogy ismét levélben fejthesse ki tanácsát s a harmadik levél így szólt: «A mai emberiség hatalmas föladatok előtt áll, melyeknek megoldása csak mindkét nem közreműködésével lehetséges. A hallatlan csoda, hogy az ember megtanult röpülni, új kor kezdetét jelenti s egész eddigi életünknek átváltozását. Jelszavunk ezentúl: Föl a magasba! Szellemi, erkölcsi téren is... De most még nem arról van szó, hogy a nők elfoglalják a férfiak hivataljait az államban, abban az államban, melyet a férfiak teremtettek; arról sem, hogy a nők elsajátítsák azokat a férfias tulajdonságokat, melyek a mai, a férfiak által űzött politikához szükségesek; s legkevésbbé van szó arról, hogy a nők szabadságlevelet nyerjenek olyan élet-

módhoz, aminőt a férfiaknak nagy része most él. A nőknek egyelőre az a föladatuk, hogy segítsenek előkészíteni olyan államot, olyan politikát, olyan életviszonyokat, melyekben azután nemesen gondolkodó és érző nők részt vehessenek. Hogy erre a föladatra megérjenek, szükséges mindenekelőtt, hogy megismerkedjenek az államgépezet szerkezetével, a politika bonyolult érdekszálaival s a törvényekkel, melyek szerint a gazdasági élet alakul. Szükséges továbbá, hogy fejlesszék magukban azokat az erényeket, melyeket kiválóan női erényeknek szoktak nevezni, különösen a jóságot, hogy majdan, ha eljövend az idő, mikor az államszerkezetben elfoglalják helyüket, a nyilvános életet áthassák ezekkel az erényekkel. Franka, légy e téren nemednek vezetője!»

És Franka vállalta a missziót. Előkészületül belemerült a könyvek tanulmányozásába, miket Helmer számára kijelölt s mikor elég erősnek tudta magát, nyilvános előadást hirdetett, melynek meghallgatására első sorban a fiatal leányokat hívta meg. Ékesen vázolta előttük a nők föladatát az új korban, úgy a hogyan azt Helmer kifejtette előtte, megtoldva saját meggyőződésével, mely komoly tanulmányai alapján kialakult. «Beleszólás a nyilvános élet irányításába? A nőmozgalom fölvette programmjába. De egyelőre még az a legfontosabb, hogy megismerkedjünk az általános törvényekkel, melyek a természetet és a világot kormányozzák. Igy kell készülnünk arra az elérendő vívmányra, hogy a törvényhozó testületben szavunk legyen s nemesítő törekvéseink érvényre jussanak. Műveltségre kell törekednünk, hogy ne vesse senki szemünkre tudatlanságunkat! Így elkészülve belevihetjük erényeinket az új kor intézményeibe s nem árthat a házi tűzhely lángjának, ha sikerül az államéletet is áthatni sugaraival. Jóság, gyöngédség, részvét valóban csak női tulajdonságok? Nem, emberi tulajdonságok. És erő, kitartás, bátorság, elhatározás csak férfias tulajdonságok? Nem, emberi tulajdonságok.» És hogy a szót a tett kövesse, Franka továbbképző iskolákat nyitott és tartott fönn saját költségén, hol tanulni vágyó nők elsőrangú tudósoktól okulást nyertek

társadalmi tudományokban, bölcsészetben, fejlődéstanban, történelemben, de nemkülönben etikában és esztétikában is, hogy az erkölcsi szépnek sugarai bearanyozzák az ismeretek országát.

Ezeket a tanításokat hirdette nemcsak hazájában, hanem külföldön is, így lett ő, mint a női kérdésnek buzgó apostola világhírű s e hírnévnek köszönhette meghívását a luzerni Rózsahét szereplő hősei közé, hol a meghivottak közt régi barátját és tanácsadóját, a szintén nagyhírű költőt, Helmert, viszontlátta. Mert ismét összejöttek a kor nagyjai, régiek és újak, hogy a messze földről összesereglett hallgatókat megismertessék a haladás legújabb vívmányaival. Az egyes előadások leírásában csodálhatjuk szerzőnknek élénk fantáziáját s én rendkívül sajnálom, hogy e káprázatos képeket mellőznöm kell. Csak Helmer előadásának vázlatához kérek még egy kis türelmet.

Faust-idézettel kezdi: «A szellemi szárnyakhoz nem fog egy könnyen testi szárny csatlakozni.» Azután így folytatja: Az ellenkező történt. Magasan és szabadon szeli a mesterséges szárny a tiszta légkört — alacsonyan, lenyügözve ragad a szellem a föld porához. A tűz fölfedezése, a beszéd keletkezése fontos állomások az emberiség történetében. Mivé fejlődött a röpülő ember, azt későbbi századok tudósai fogják megállapítani. De már most is rámutathatunk a társadalmi viszonyok némelyikének teljes megváltozására. Itt van például az eddigi védőrendszer, mely a síkságban való előnyomulásra támaszkodik. Háborúban a két ellenfél az ország határán közeledett egymáshoz, iparkodott positiókat elfoglalni, az ellenséges fővároshoz közeledni, ezt elfoglalni s békét kötni. Tengeren nagyjában ugyanaz az eljárás. S most következik a harmadik hadi erő a levegőben. De itt nem folytatható a régi módszer, ha csak olyan sakkjátékosokhoz nem akarnak az ellenfelek hasonlítani, akik megfogadják, hogy a szokott szabályok szerint játszanak, de ezenkívül föntről is szabad a figurákra dobni. S mi lesz az «ől» fogalmából? A levegőben nincsenek őrállomások. Kapuinkat őrizhetjük éjjel-nappal, egész vasutvonalakat tele-

rakhatunk katonákkal és rendőrökkel, de mit ér mindez a légből lecsapó bombákkal szemben. Minden bűntett előmozdittatik a menekülés megkönnyítésével.

Hogyan védekezzünk a veszedelmekkel szemben, melyeknek minket az új találmány kitesz? Csak úgy, ha erkölcsileg is magasabb régiókba szállunk. A röpülő ember ellen nem védekezhetünk másképpen, mint hogy testvérünkké tesszük. Az erkölcsi ideál országának most már el kell jönnie...

Évezredeken át az volt az emberiség álma, hogy megtanuljon röpülni. Hiába kisérletezett. Már le is mondott merész álmáról. Még csüggedtebben foglalkozott azzal az álmával, hogy az egyes embernek erkölcsi törvényül szolgáló szabályok érvényesüljenek a népek érintkezésébe is. Nos, a repülés valóra vált. Miért ne remélhetnők a másik álom megvalósulását? Mihelyt e téren ugyanazt a szívósságot fogjuk kifejteni, mint technikai dolgokban, ugyanazt az eredményt fogjuk elérni. Az új találmányok célja, hogy az életet szebbé, boldogabbá tegyék. De képzelhető-e boldogság, ha folyton az élet megsemmisítésétől kell félnünk? Azért kell a fizikai haladással a pszichének is tökéletesülnie, mert különben az élet az új találmányok által nyomorultabb lesz. Az ember hatalmába kerítette a gőzt, az elektromosságot; épúgy kell szolgálatába fogadnia a jóságot, a szeretetet, a belátást.

A jóság! Kimondtam a legszentebb szót. A lélek magasba röpülésének ez a motorja. Minden kísérlet, mely eddig szociális problémák megoldásán fáradozott, azért nem hozta meg a várt sikert, mert a jóság — melyet hibásan gyöngeségnek mondanak — még mindég nem lett morális életünknek mozgatója. Vannak még más kiváló tulajdonságok is: bátorság, szilárdság, erő, szellemesség, lelkesedés. Ezek hatásossá teszik cselekedeteinket, de nem nemesítik azokat. Mit használ bátor gonoszság, szilárd kegyetlenség, zsarnoki erő, szellemes alattomosság, lelkes gyülölet? Ha Ikarus merész terve megvalósult — miért ne valósulna Megváltónknak szózata: Szeressétek egymást!

Ama olvasóim kedvéért, akik két hősünk személyes ügyei

iránt is érdeklődnek, még idejegyzem, hogy Franka walküri pajzsa és dárdája dacára föltűzte a menyasszonyi fátyolt, hogy a nagy misszió mellett egy kedves otthont is alapítson magának, benne egy szerető lélekkel, aki persze nem más, Helmer Chlodwig.

Suttner Bertának legnagyobb konkurrense: Suttner Berta, a «Le a fegyverrel!» Suttner Bertája. Itt a szenvedély tüzével hirdeti szivének, eszének emberszeretettől áthatott meggyőződését s megrázó realizmussal írja le a háború borzalmait, igazságtalanságát. Mikor odavezeti olvasóját a porosz háború után a csehországi csatatérre és később a Párisba szorultak szenvedéseinek színhelyére a commune idejében, lehetetlen ilyen imádságra nem fakadnunk: ments meg Uram a háborútól! S most minden új könyvét ezzel mérik össze. Ez igazságtalanság. Nemcsak azért igazságtalanság, mert majdnem minden írónak, költőnek van egy műve, melyet az ő nagy művének lehet nevezni, s melyben tehetsége, a legszerencsésebb körülmények együttműködése következtében, legjobban érvényesül; Hanem azért is igazságtalanság, mert egy közelmult rettenetességeinek leírása a maga realizmusával természetesen nagyobb külső sikert arat, mint egy szebb jövőnek, bár élénk fantáziával kiszínezett képe, mely inkább a belső életet élők kis községének szól.

Nem olvashatjuk megindulás nélkül ezt a legújabb művét, melyben az ő nemes lelkének tiszta gyémántját szemlélhetjük. Az emberiség legmagasztosabb ideáljának a jóságot mondja: Die Gute! Ne kicsinyeljük ezt az ideált, sokat rejt magában. A mi nagyrabecsült Suttner Bertánk hosszú, küzdelmekben bővelkedő, de igen nemes életének összefoglalt tapasztalatainak eredménye ez a tanács, ez az óhajtás: Legyetek jók!

Budapest. *Szarvas Gáborné.*

SOPHIE GERMAIN.

(II. közlemény.)*

Csakhamar birtokában volt Sophienek a mathematikai analizis nyelve. Ennek az első megvilágosodásnak öröme, a szigorú formákba öntött gondolatokon uralkodó tudás első érzései éppen az első ifjúságnak abba a korába estek, melyben legfrissebb, mert akkor ébred a fogékonyságunk belső szépségek iránt, melyben minden nap annyi újságot hoz ajándékul, minden elmélyedés oly különösen, új virágokat bont ki lelkünkben s önmagát figyelni kezdő eszméletünk elé váratlan képek vetődnek, ismeretlen érzések fogamzanak meg bennünk, azt mondhatnók érezni kezdjük, hogy emberek vagyunk. Ki nem ismeri azt az őszinte naivságot, amellyel tizennyolc éves korunkban magunkban gyönyörködünk? Talán saját magunk ez ártatlan istenítésének köszönjük, hogy akkor szerezzük a legfelejthetlenebb tudást, akkor csiráznak talán mindazok a gondolataink, melyek fölnevelésével betöltjük életünket, akkor, alakul ki morális énünk, mely később a rajtunk mindjobban megmerevedő hüvellyé, társadalmi énünkké «jellemünkké» változik. Sophie sohasem tudta elfeledni az első igazi megértéseknek e mély kielégítéseit, melyek ifjúságának legnagyobb szépségei voltak s később, még életének vége felé is élénken, melegen tudott beszélni gyermekkori munkájának erről az első jutalmáról.

Eulerre és Newtonra került a sor; és Sophie nem tudott latinul. Azzal a természetességgel, mely csak a messze célokért

* Az első közlemény a megelőző füzetben van. Szerk.

dolgozók sajátja, nekifogott s megtanulta ezt a nyelvet. Megtanulta egyedül, mester nélkül s a klasszikusok gondolatvilága megnyílt előtte. Érdeklődési köre mindjobban tágult. Diderot és D'Alembert *Encyelopediá*-ja segítette az emberi megismerés minden mezőinek bebarangolásában. Magányosan, munkába mélyedten élte át a forradalom nagy napjait s mire a *Convention Nationale*-ban Fourcroy a később polytechnicummá alakult iskola felállítását indítványozta, a 18 éves Sophie már széleskörű műveltséggel s oly mathematikai képzettséggel rendelkezett, hogy a rövidesen megalakult főiskola professzorainak előadásait megértette és használni tudta. Minthogy személyesen nem jelenhetett meg az iskolában, megszerezte Fourcroy kémiai és Lagrange analitikai előadásairól szóló jegyzeteket, tanulmányozta őket, feladatokat dolgozott ki s a hallgatók közt kialakult szokáshoz híven Le Blanc álnév alatt, mintha az iskola hallgatója volna, munkáját beküldte Lagrangenak. A dolgozat feltünést keltett, Lagrange nyilvánosan megdicsérte s megtudakolta a szerző kilétét.

Sophie tehát nem őrizhette meg inkognitóját. Lagrange érdeklődése zajt ütött és a fiatal mathematikus leány akarata ellenére is a tudományos körök érdeklődésének középpontjába került. Csakhamar személyes érintkezésbe jutott korának első tudósaival és a leghivatottabbak osztatlan elismerését érezte maga körül. Kettőzött erővel dolgozott tovább a kiváló szellemekkel való társalgásnak bátorító s a fejlődő gondolatok kialakulását annyira elősegítő hatása alatt.

*

Legendre számelméletét tanulmányozza s a szerzővel levelezésben áll. Kezébe került Gauss *Disquisitiones Arithmeticae*-je s az olvasmánynak nem pusztán tétlen megértés, hanem alkotó munka lesz a következménye. E munka főbb eredményeit összefoglalja és Le Blanc álnév alatt elküldi Gaussnak. A levél, mit mellékel, komoly és szerény. Irója egyszerűen «lelkes amatőr»-nek nevezi magát s a nagy német mathematikus módszerével

nyert tételeit csak gyakorlatoknak nevezi, melyeket azért végezett, hogy a módszerrel megbarátkozzék.

Gauss válasza nagyon elismerő. Szeretett volna, úgymond, Le Blanc úr számára régibb kiadatlan eredményei közül egynéhányat előkeresni s elküldeni s ez a szándék késleltette válaszát. A levelezés állandósul és Sophie a férfinév álarca alatt mindinkább meghódítja a nagyelméjű mathematikus elismerését.

Egy kedves epizód azonban itt is megszünteti inkognitóját. A franciák 1806-ban beveszik Brunnswickot, hol Gauss tartózkodik. Sophie értesül a hírről, megrémül s izgatottan ír családjuk egy régi barátjának, Pernety tábornoknak kérve őt, hogy Gaussnak bántódása ne legyen. Kérését azonnal foganatosítják, Pernety ír Brunnswicknál táborozó tisztjének, ki haladéktalanul siet Gausshoz biztosítani őt a francia hadsereg föltétlen jóindulatáról. Gauss bámulva hallja, hogy a tudományos körökben már ismeretes Sophie Germain lép közbe az ő személyes biztonsága érdekében s nem jut eszébe a kiváló fiatal nőt a kitünő eszű Le Blanc úrral azonosítani, míg Sophie egy komoly és nagyon bájos levélben meg nem magyarázza neki az eseményeket. Ennek a levélnek mind tartalma, mind hangja sokat elárul írójának egyéniségéből; komoly tudományos kritikát és nagy szerénységet olvasunk ki nyugodt, egyszerű szavaiból. Ideigtatjuk egész terjedelmében.

«Uram, az az érdeklődés, mellyel a kiváló embereknek tartozunk, elegendő magyarázatául szolgál annak a tettemnek, hogy Pernety tábornokot arra kértem, tudassa azzal, kit erre illetékesnek talál, hogy önnek joga van minden felvilágosult kormány becsülésére.»

«Pernety úr, számot adva arról a megtisztelő küldetésről, melyre fölkértem őt, említi, hogy tudatta önnel nevemet: ez a körülmény arra késztet, hogy bevalljam miszerint nem vagyok oly tökéletesen ismeretlen, mint ön hiszi; azonban félve a tudós nő címhez fűződő nevetségességtől, annak idején a Le Blanc nevet vettem fel, hogy önnek írhassak s elküldhessem

jegyzeteimet, melyel kétségtelenül nem érdemelték meg azt az elnézést, mellyel ön szíves volt válaszolni reájuk.»

«A hála, mellyel önnek tartozom azokért a bátorításokért, melyekre méltatott, értésemre adva, hogy *amateur*-jei közé számít a fölséges aritmetikának, melynek titkait ön leplezte le, — arra indított, hogy tudakozódjam a hogylétéről oly időben, mikor a háború zavarai némi aggodalmat kelthettek s nagy megnyugtatásomra szolgált hallanom, hogy ön oly háborítatlanúl maradt családi tűzhelyénél, a mint a körülmények csak megengedhették. Mégis attól félek, hogy a nagy események következményei még hosszú időre megfosztanak bennünket az ön készülőben levő asztronómiai munkáitól és mindenekfölött aritmetikai kutatásainak folytatásától; mert a tudomány e részének sajátságos vonzó ereje van reám nézve s folyton megujuló élvezettel csodálom a könyvében kifejtett igazságok láncolatát; sajnos, az erős gondolkodás képessége a kiváltságos kevesek számára fenntartott tulajdonság és bizonyos vagyok benne, hogy ama továbbfejlesztések egyikére sem fogok rátalálni, melyek az ön szemében a közölteknek elkerülhetlen következményei.»

«Levelemhez egy jegyzetet csatolok, mely arra van hivatva, hogy tanuskodjék az analizis iránti előszeretetemnek megmaradásáról, melyet művének olvasása fejlesztett ki bennem s mely annak idején bizalmat sugalmazott nekem arra, hogy gyarló kisérleteimet önnek elküldjem anélkül, hogy beajánlhatott volna más, mint az a jóakarat, mellyel a tudósok munkáik bámulói iránt viseltetnek.»

«Remélem, hogy az a különösség, melyről ma vallomást teszek, nem foszt meg attól a megtisztelteteséstől, melyben részem volt a kölcsönzött név alatt és ön nem fogja átallani ezután sem néhány pillanatot szentelni annak, hogy most már egyenesen nékem adjon hírt magáról; higyjen, Uram, érdeklődésemben és fogadja őszinte csodálatomat stb.» Paris 1807. febr. 20.

Gauss elragadtatva válaszol. Tökéletlen franciaságán át is őszinte örömet olvasunk ki leveléből. «Hogyan írjam le, mily

csodálat és bámulat fogott el, mikor az én nagyrabecsült levelezőmet, Le Blanc urat ama kiváló személyiséggé láttam alakulni, ki oly fényes példáját adja olyasminek, miben nehéz lett volna hinnem azelőtt. Az abstrakt tudományok és kivált a számok titkainak szeretete nagy ritkaság; de ez nem csodálatos; e fölséges tudománynak elragadó bája teljes szépségében csak azok előtt bontakozik ki, akiknek bátorsága volt mélyére hatolni. De ahhoz, hogy egy nő, kinek szokásainknál, előítéleteinknél fogva végtelen sokkal több akadályra s nehézségre kell találnia, mint egy férfinak, e finom kutatásokkal megbarátkozni akarva, áthágja minden gátokat s behatoljon a legrejtettebbekig, ahhoz kétségtelenül a legnemesebb bátorság, egészen rendkívüli tehetség és kiváló szellem szükséges.»

«Hogy e tudománynak, mely annyi gyönyörűséggel szépítette az életemet, nem káprázat a vonzó hatása, azt semmi sem bizonyíthatná hízelgőbben és egyértelműbben, mint az a kiváltságos érzés, mellyel ön tisztelte meg.» «A tudós megjegyzések, melyekkel összes levelei oly gazdagon vannak tele, ezer élvezetet okoztak nekem. Figyelmesen tanulmányoztam őket s bámulom azt a könnyűséget, mellyel ön az aritmetika minden ágába behatolt s azt az éleselmét, mellyel általánositni és tökéletesítni tudta őket.»

Több oldalra terjedő aritmetikai fejtegetések után a levél így végződik:

«Tüntessen ki engem továbbra is barátságával és leveleivel, melyek büszkeségeim és legyen meggyőződve. hogy vagyok és maradok mindenkor a legmagasabb becsüléssel legőszintébb csodálója. Bronsvic 1807. ápr. 30-án születésem napján.»

Sophie már 30 éves és még semmit sem adott a nyilvánosság elé. A hír gondja nem bántotta, nem a szereplés vágya serkentette munkára, mert magában a munkában találta örömét. Nem tűrte a zajos elismerést, majdnem sértette a hír s mikor Villoison görög költeményekben dicsőitette, erélyesen közbelépett, hogy a munka nyilvánosságra ne kerüljön. Villoison megadta magát és megfogadta, hogy soha semmiféle

megénekléssel nem fogja megsérteni a fiatal tudós szerénységét.

Sophie Germain nyilvános föllépésére Chladni kisérletei adtak alkalmat. Ez a fizikus annak kimutatására, hogy a rugalmas síklemezek geometriai szabályszerűséggel rezegnek, mikor hangot adnak, ily lemezekre nagyon finom port hintett s azután vonóval hangzásra birta őket. A lemezre hintett por szabályos figurákban helyezkedett el sűrűsödési helyeivel illusztrálva a lapok nem rezgő pontjait és vonalait. Ez a kisérlet a hangtani kutatásoknak egészen új mezőt nyitott. Napoleon ki végignézte a kisérleteket, indítványozta, hogy az akadémia rendkivüli díjat tűzzön ki ez adatoknak elméleti feldolgozására.

Az akadémia igy formulázta meg a pályatételt: *Adassék meg a rugalmas felületek elmélete és hasonlíttassék össze a tapasztalással.*

A rugalmas vonalaknak, melyeket a valóságban a rezgő húrok közelitnek meg, már megvolt az elmélete. A rugalmas felületek elméletét kellett most megalkotni, úgy, amint azt Chladni hangzó lapjaiban a tapasztalás sugalmazta. Lagrange azt mondta, hogy ennek az elméletnek megteremtéséhez a mathematikai analizis egy egészen új nemére lesz szükség. A probléma leküzdhetlennek látszó nehézsége s Lagrange e kijelentése úgy látszik, nagyon sokaknak vette el bátorságát, mert a pályázatra csak egyetlen mű érkezett be s ennek szerzője volt a névtelenség alá rejtőzött Sophie Germain.

A pályadijat nem adták ki. Szerzőnk átdolgozta művét s az 1813-ban újból kitűzött pályázatra újból beküldte. Ismét egyetlen pályázó volt. A bírálat kiemelte a mű szellemességét, a szerző éleselméjét s az alapegyenlet helyességét de bizonyos analitikai visszaélések miatt csak «*mention honorable*»-ra érdemesitette. Sophie Germain nem vesztette el bátorságát; tovább dolgozott. javított, tökéletesitett munkáján s 1816-ban harmadszor küldte be művét az akadémiának, most végre saját neve alatt. A biráló bizottság odaitélte a díjat s nagy volt a meglepetés, mikor a jeligés levél felbontatásakor Sophie Germain

nevét olvasták fel az akadémia előtt. A díj ünnepies átadásának napján nagy tömeg gyűlt össze az akadémia termében, mindenki szemtől szembe akarta látni a mathematikus-nőt, kinek szellemi kiválóságát ily mértékben jutalmazzák az arra hivatottak. Sophie azonban, ki sohasem tudta elviselni az ünnepeltetést, lemondott a díj személyes átvételéről és nem jelent meg az ülésen.

Ezzel a munkájával Sophie Germain a hangozó testek mehanikájának alapvető munkásai közé írta be nevét. Negyven éves volt, mikor e művét befejezte, mélyen tudományos szellemének teljes erejében s ez a siker nem babérokon nyugvást, hanem fokozódó munkásságot jelentett számara. Ez időtől fogva folytonos összeköttetésben volt az akadémikusokkal, jelen volt üléseiken, aktív részt vett Fourier-nek örökös titkárrá való megválasztatásában, s ebben az egész tudományos légkörben élve összes eddigi kutatásainak rendszeres összefoglalásán dolgozott és 1821-ben benyújtott az akadémiának egy *Recherches sur la théorie de surfaces élastiques* című tanúlmányt s mielőtt az akadémia ezt elbirálta volna, könyvpiacra ad egy újabb munkát *Remarques sur la nature, les bornes et l'étendue de la question des surfaces élastiques*, melyben bővit, magyaráz, általánosít s most már nemcsak síklapokra, hanem egyenetlen vastagságú görbe felületek rezgéseire is kiterjedő 4-edfokú egyenletben állapítja meg a hangzó rétegek rezgési törvényeit.

Idézzük itt ez utóbbi munkának bevezetését, melyben Sophie Germain saját kutatásainak rövid összefoglalását adja:

«Mikor először kezdtem keresni a felületekre vonatkozó rugalmas erők kifejezését, úgyszólván a tapasztalat tollbamondására dolgoztam. A kérdés akkor új volt; talán nehéz lett volna még körülhatárolni.»

«Az egyedüli ismert tények a rezgő lapok mozgására vonatkoztak; mindazonáltal a mód, melyet követtem a rugalmas erő vizsgálatában, remélnem engedte, hogy hasonló föltevést lehet majd alkalmaznom a görbe felületekre is.»

«Egy sem volt a megfigyelt tények között olyan, mely

egyenetlen vastagságú felületekre vonatkozott volna; az elmélet azonban mely ily esetekre való minden tekintet nélkül alakult, alkalmasnak mutatkozott ez egyenetlenség hatásainak megmagyarázására is.»

«Nem volt eléggé meghatározva, mily irányt kell tulajdonítanunk a rezgő felület különböző pontjaiban mutatkozó mozgásnak; erre vonatkozólag inkább modellek voltak, mint elméletek. A linearis esetben a mathematikusok feltették, hogy a mozgás mindenestől a nyugvó lapra merőleges irányban megy végbe: ezt fogadtam el a sík felületekre vonatkozólag. Ezután már csak az analogiától vezettetve, úgy gondoltam, feltehetem, hogy a görbe felületek különböző pontjainak mozgása a nyugvó felület e pontjaihoz tartozó érintő-síkokra merőleges irányban megy végbe. Azóta rájöttem, hogy ez a föltevés éppen nem jelent bizonyos különleges egyszerűsítést, mely e felületek mozgásainak csak bizonyos eseteire vonatkoznék, hanem éppen ellenkezőleg az íly természetű mozgásoknak lényeges föltétele.»

«Végül, mindég bizonyos voltam benne, hogy a rezgő síklapok egyenleteire vezető egyszerűsítésekhez hasonló lépések ugyanily rendű egyenlethez juttathatnának a görbe felületre vonatkozólag. Sőt próbáltam meg is valósítani ezt a gondolatot például véve a hengerfelületet; semmi kétségem sem maradt a formulák helyességére nézve, melyeket közzétettem; de mindazonáltal felismertem, hogy a zavaros és hibás analizis megfosztotta e formulákat attól az evidenciától, melyekre szükségük van. Még voltak nehézségeim, melyek a javításban akadályoztak, mikor az egyszerűsítések jogosultsága, melynek eddig csak egy jól-rosszul megállapított analogia volt a támogatója, most mint a kérdés természetének szükségszerű következménye jelent meg előttem.»

Ifjúkori szerelméről, az aritmetikáról sem feledkezik meg. Fermat sok bizonyítatlanul maradt kijelentését bizonyítja be és egyéb jelentékeny számelméleti tételeket is ad, melyeket Legendre besoroz számelméletének második kiadásába. Az *Annales de Physique et de Chimie*-ben Poissonnak felel, kivel a rez-

gési törvényekre vonatkozóleg kezdettől fogva vitában volt. Legendre levelének egyik passzusából érdekesen világlik ki a vitázó felek egyénisége. Ez a kitünő mathematikus így ir Sophie Germain-nek: «Az *Avertissement* nagyon jól van megírva; nagyon tisztán mutatja a kérdés mai állapotát; véleményét ön a lehető legszerényebben adja elő s legfeljebb azt lehetne szemére vetnünk, hogy túlságosan elhalmozza dicséreteivel azt a mathematikust, kivel vitatkozik. Bár méltóan válaszolna erre az udvarias támadásra. Ezt azonban sokkal kevésbbé remélem, mint a mennyire kivánom önnek.»

Sophie Germain tehát úgy vitatkozott, ahogyan kevesen tudnak: nyugodtan, udvariasan, türelmetlen hangok belevegyítése nélkül, mert erejét meggyőződéséből s nem kihívó támadásokból merítette. És Poisson nem tartozott a vitázóknak ehhez a típusához.

Az 1830-iki viharos napok alatt, már testileg betegen, de érintetlen munkakedvvel, teljesen visszavonult dolgozó-szobájába. Tudta, hogy veszve van, gyógyíthatlan rákbetegség kínozta, — de ha fájdalmai megengedték, dolgozott. A berlini *Crellejournal*-nak küldött be egy a felületek görbületéről szóló s egy aritmetikai dolgozatot. Mikor fájdalmai nem engedték meg elméjének a mathematikai munkához szükséges koncentrációt, régen érlelődő filozófiai gondolatainak adott kifejezést. Valószínű, hogy nem szánta közlésre ezt a munkát, legalább ebben a formában nem, továbbfejlesztésére pedig nem maradt ideje, mert a halál elszakította íróasztalától. 1831-ben temették el a Père Lachaise-ban.

Életében csak mint mathematikus volt ismeretes, halála után vált a közönség szemében filozófussá is. Rokona: Lherbette 1833-ban adta ki filozófiai művét, melynek címe: *Considérations générales sur l'état des sciences et des lettres aux différents époques de leur culture.* Azután feledésbe ment munkássága 1879-ig, mikor Libri újból kiadta e munkát s ezt a gyorsan elkapkodott kiadást követte Hyppolyte Stupuy részletesebb kiadása, mely magában foglalja Sophie Germain hátra-

hagyott írásai közt talált töredékes gondolatait s levelezését is. Ezekben az írásokban próbáljuk most feltalálni Sophie Germain egyéniségét. Igazán csak filozófiai írásain át közelíthetjük meg a tudós személyiségét. A mathematikai kutatások eredménye mire elibénk kerül, már elszakadt az egyéntől és nem árulja el a történetét. Megtisztultan minden személyes elemtől, alkotójától független, mindenkinek megmutatható, mindenkinek szemében azonos igazságformát keresünk benne, s ezt csak úgy adhatja nekünk, ha multjától elszakad. A mathematikai megértés járhat nagy megindulásokkal, a mathematikai alkotás igénybe veheti munkaképességünk maximumát, de egyik sem járja át az egyéniség minden zugát, érintetlenül hagyják a léleknek talán legmélyebb hajlandóságait. Ezért eshetett meg az, hogy kitünő elméjü mathematikusok voltak nagyon közönség esemberek s e tudomány kiváló munkásai között is vannak lapos, unalmas egyéniségek. A filozófia egészen más munkát kiván. Az igénybe veszi az egész embert, mert egyszerre fakad a lélek minden vonásából, folytonos munkában tartja nemcsak értelmi hanem morális énünket és az igazán nagy filozófus nem lehet közönséges ember. Az egészen megértett filozófiai igazságot nemcsak tudjuk, hanem tudva éljük, elszivárog az belső életünk legrejtettebb rétegeibe, részt vesz minden akarásunkban, jelen van tetteinkben és sohasem szakad el tőlünk, nem szakadhat el, mert személyiségünknek lett eleven részévé. Filozófiánk mindég elárul bennünket, mert az értelmieknél sokkal mélyebben gyökerező hajlamainkból fakad.

Sophie Germain arcképét is filozófiai munkássága egészíti ki. Mathematikai munkáiból elméjének erejét és kitartó munkára termett, fáradhatatlanul kutató szellemét ismerjük. Filozófiai művében és fennmaradt gondolattöredékeiben megtaláljuk tudományos kutatásainak úgyszólván gondolatbeli környezetét, felleljük a lelki életéből kiszakított tudományos igazságoknak harmónikus kiegészítését, melyek úgy értetik meg velünk azokat az igazságokat, mint a szimfoniából kiszakított egyszólamú témát az őt kisérő s meggyőzően értelmező harmóniák.

Mindenikünk másként harmonizálja a maga gondolkodásában ezeket a személytelenekké vált objektiv igazságokat, mindenikünkben más hitek, más várások környezik őket, de van-e érdekesebb, mint meghallgatni a dallamot azoknak az akkordoknak kiséretében, melyekkel együtt született, abban a hangnemben, melynek a maga sajátos, eredeti szinét köszöni.

Sophie Germain igazságainak e hangnemét és harmóniáit a XIX. század determinizmusa szolgáltatja. E század elején, valószinüleg anélkül, hogy Comte Ágostont olvasta volna, ez a gondolkodó és tudományos munkában edződött elme, nagy vonásokban kifejezi korának mindent az anyag törvényei alá foglaló hitét, mikor az még alakulóban van. A biológia szeme előtt válik tudománnyá és próbálja odahelyezni tényeit a *cartesianismus*-nak az anyagról másolt törvényfogalma alá. Az élő anyag tudománya másolni akarja az élettelen anyag tudományát s az emberi szellem általánosító hajlama a messze jövőben egy minden ízében igazolható világtörvényszerűség igéretét pillantja meg. Sophie Germainnek ez a kép a mathematika behatolását jelenti az emberi megismerés minden mezőire. Az exakt leírások e teljes uralma az ő szemében csak idő kérdése, csak elegendő munka kell hozzá, mert mindenütt ott az egység, a rend, az arányosság, melynek az emberi ismeretek legtökéletesebb nyelvével, a mathematikával kifejezhetőnek s megérthetőnek kell lennie. A *science* és a *lettres* nem marad tehát két elkülönített tartomány; nem sajátíthatjuk ki amazt az értelem, emezt a képzelet számára, mindeniknek mindkét képességünk egyesített munkájára van szüksége. Mindkettőnek rend és arányosság a lelke s ez hasonlókká, összetartozókká teszi őket. A tudomány a rendet keresi a természetben, az irodalom és művészet ezt a rendet valósítja meg a maga remekeiben. És ez a rend az emberi értelem követelménye, közös mértéke minden meglevőnek, mindannak, amit élet, természet, lélek, társadalom néven ismerünk.

Budapest. *Dienesné dr. Geiger Valéria.*

(Folytatjuk.)

A NÉMET NŐK KONGRESSZUSA.

Ha igaz, hogy cseng annak a füle, akit sokat emlegetnek, akkor bizonyos, hogy február 24-ike és március 24-ike közt rettenetes fülcsengésben szenvedhetett a németek érdekes császárja. Mert bizonyos, hogy — bár mindig beszéltet magáról — soha annyiszor nem vették ajkukra nevét az «alattvalói» mint a német nők kiállítása idején. És a csengés siketítő harsogássá sűrűsödhetett a február 26. és március 2-ika közt lefolyt kongresszus alatt.

A maga nemében páratlan kiállítás, és az impozáns méretű kongresszus ugyanis a német asszonyok válasza a császár königsbergi beszédére, amelyben haragosan kikelt a nők közéleti törekvései ellen és a — Napoleonnal tárgyaló dédanyját, Luiza királynét állította eléjük eszményképen. Amint az emberek a kiállítás érdekesebbnél érdekes csoportjait végig tekintik és amint a kongresszus tanulságos előadásait élvezik számtalanszor halljuk: «Na, der Kaiser!» A kongresszust a német nőszövetség rendezte hihetetlenül rövid idő alatt a legoptimisztikusab várakozást is túlhaladó sikerrel.

Ha a kongresszust kritizálni akarnók, kétségtelenül találnánk gáncsolni valót is, de mért törődjünk szépséghibáival, mikor annyi szépet, jót, érdekeset és színeset is nyujtott?

Csodálatos és a német nőmozgalom rohamos terjedését igazoló jelenség volt, hogy a 3000 embert befogadó tárgyalóterem összes jegyei három héttel a megnyitás előtt úgy elkeltek, hogy még a legelőkelőbb lapok képviselőit is csak a legnagyobb erőmegfeszítés árán lehetett jegyekhez juttatni, ha nem

gondoskodtak róla idejében. Az összes előadásokat délutánonként megismételték — ugyancsak zsufolt terem előtt. Az összes esti üléseket is meg kellett ismételni. Zsufolásig megtelt a terem a megnyitó ünnepélyen, amelyen *Delbrück belügyminiszter*, a kormány, *Reicke polgármester*, Berlin városa és *Lenz rektor* a berlini egyetem nevében üdvözölte a nőmozgalom híveit. A nehány társaságbeli hölgy költségén rendezett banketten kétezernél több vendég vett részt. Már ezen az estén kiderült, hogy a német nők ezen örömünnepén a külföld nőmozgalma is képviseltette magát.

«Stockholm» varázsszavával találkoztunk össze: finnek, hollandusok, svájciak, osztrákok, amerikaiak, stb. stb. akik a nyáron együtt élveztük az összes eddigi nőkongresszusok legtökéletesebbjét, a stockholmi választójogi kongresszust. S mintha egy család gyermekei volnánk, a rokonérzés otthonosságával elevenítettük fel a felejthetetlen stockholmi napokat. Örültünk egymásnak és örültünk annak, hogy a nemzetközi nőmozgalom legbecsesebb eredményeképen mi, asszonyok is otthonosak kezdünk lenni a világban.

Sok szó esett Budapestről is és azokról a várakozásokról, amiket az idegenek a magyar vendégszeretethez fűznek.

A hangulatos ünnepély után a nehéz munka hete következett. A nőmozgalom általános problémái mellett — a házasság és hivatás összeköttetése, a nevelés coeducationális fejlesztése, a pályaválasztás, a házasság reformja, a nemi erkölcs, stb. stb. kérdése mellett különleges német problémák fejtegetésének is jutott hely.

Így pl. megvitatták a politikai pártokban való közreműködés kérdését. Érdekes ugyanis, hogy amíg mi magyar nők sohasem voltunk eltiltva a politikai pártoktól és a pártok mégsem törték magukat a politizáló nők után, addig a német politikai pártok, amióta törvény engedi a nők felvételét — rövid három év óta — lelkendezve versenyeznek a nőkért. A nőmozgalom legexponáltabb képviselőit a pártok elnökségeibe választják, a pártprogrammokba a nők követeléseit felveszik, szóval: törőd-

nek a nővel. A kongresszuson is a különböző pártok női agitátorai ismertették a maguk pártjának állásfoglalását a nőkérdéssel szemben.

Érdekes esemény volt Professor Florence Heys, amerikai egyetemi tanárnak előadása a coeducatióról, amelynek a lelkes fiatal hölgy ékes szószólója.

A budapesti közönségnek alkalma lesz a tudós tanárral személyesen megismerkedni, mert a Feministák Egyesületének meghívására nálunk is tart majd előadást.

Az előadások sokaságából ki kell emelni Mária Strittnek és Helene Langenak pompás előadásait a kenyérkereső nő és a nőmozgalom viszonyáról.

Mindakét előadó történelmi perspektivából világította meg a hagyományos viszonyt, amely épen a kenyérkereső nőket — s amint Helene Lange, a legkiválóbbnak elismert tanítónő különösen hangsúlyozta — elsősorban a tanítónőket állítja mindenütt a nőmozgalom élére.

A nőmozgalom felekezetköziségét bizonyították a különböző felekezetek képviselőinek előadásai a vallás és a nőmozgalom viszonyáról. Kitünő előadók állapították meg, hogy a nőmozgalom magánügynek tekinti a vallást és ezért keretében nemcsak a protestánsok, római katolikusok, zsidók és más felekezetűek férnek meg békés egyetértésben, hanem harmonikusan együtt dolgoznak a felekezeteken kívül álló szabadgondolkodókkal is.

Hogy nem csak felekezet, hanem a társadalmi helyzet különbözősége sem bonthatja szét a nőmozgalom egységét, annak a német kongresszus ugyancsak kitünő dokumentuma volt.

Ott ültek feszült érdeklődéssel kisérve az előadásokat a német hercegasszonyok képviselői mellett az egyenruhás világi ápolók, a szószéken földmüvelési problémákat fejtegető nagybirtokos nők váltakoztak a fodrász mesterség bajait és követeléseit ecsetelő ifjú munkásnőkkel. Elismert filozófusok, neves közgazdászok, kereskedelmi alkalmazottak, iparművésznők, színésznők sorozata váltakozott az ugyanolyan változatos össze-

tételű hallgatóság előtt. A legkonzervativebb köröktől a nőmozgalom legradikálisabb szárnyáig minden árnyalatot képviselt békés, impozáns gyülekezet.

A német nőmozgalomnak ez a mérföldjelzője az egész világ gondolkodó asszonyait hálára kötelezte, mert kultureredmények nem állnak meg a vámsorompóknál, hanem határokon átszivárogva elméket termékenyítenek, sziveket felmelegítenek, valahol gondolkodó és érző emberekre találnak.

A gyönyörű eredményt látva, az ember szinte kívánná: bár több fejedelem szídná a nőmozgalmat, hogy több ország asszonyaiban felbuzogjon az önérzet, amely ilyen gyönyörű alkotásokat állít méltatlan támadások válaszaképen.

A kongresszus és a kiállítás Németország parlamentjét is foglalkoztatta. Minden párt szónoka: szociáldemokrata, liberális konzervativ és klerikális egyaránt, úgy méltatta, mint a német nő számításon kívül tovább nem hagyható közéleti erejének jelenségét.

És ha a német nők választójogi követelése jóval hamarabb beteljesül, mint ahogy a «vaskalapos» németektől a világ elvárná; bizonyos, hogy az 1912. évi kiállítás és kongresszus sok évi propaganda és agitáció munkáját takarította meg s ezzel gyorsította a haladást.

Ezt alkalmasint a császár is észre fogja venni és valószínűleg nem mond több beszédet a nőmozgalom ellen.

Budapest, *Bédy Schwimmer Rózsa.*

A PÁRISI LEÁNYKÖZÉPISKOLÁKRÓL.

Második közlemény.*)

Talán legalkalmasabb, ha itt, az anyanyelv tanításánál szólok az írásbeli dolgozatokról.

Mint a francia iskolákban általában, úgy a lycéekben is, elég gyakran írnak a növendékek stílusgyakorlatokat és az írásbeli dolgozatok nem mennek rettegett esemény számban. Mint mindenben, úgy a dolgozatok számának meghatározásában, a tárgy kiválasztásában, a lehető legnagyobb szabadságot élvezi a tanítónő; itt is a főirányelveket megtartva, teljesen saját jó belátása szerint jár el. Rendesen kéthetenként iratnak dolgozatot, de közben grammatikai feladatokat is adnak. A francia növendéknek a toll mondhatnám állandóan a kezében van. Egy nyelvtörténeti tanításon mindjárt az óra elején, talán 8 percig, helyben, pár tollbamondott szónak leírták megközelítő vagy rokonértelmű szavát és a feladatot azonnal beadták. Az említett két hét azonban nem drakoni törvény; a tanterv csak azt az utasítást adja, hogy «az írásbeli dolgozatok ne legyenek gyakoriak.» Mondja pedig ezt a franciák általános tendenciájának fékezésére, mert sokkal inkább hajlanak a dolgozatok számának növelésére, mint csökkentésére. Mint 13—14 éves növendék, párisi kis zárdánkban kétszer egy héten írtunk dolgozatot az iskolában, soha azonkívül. A lycéekben ellenben otthon írják őket, rendesen különálló lapokra. E tekintetben kivételek az ú. n. compositions trimes-

*) Az első közlemény a megelőző füzetben van. *Szerk.*

trielles-ek, amelyeket negyedévenkint *minden* tárgyból írnak az iskolában, megszabott idő alatt. A növendékek ezeket nem kapják vissza; jegyeik összege az évvégi jutalomkönyvek elnyerésére határozó.

A dolgozatok tárgyát illetőleg az említett előadó a következőket mondja: «tárgyalások, írásbeli méltatások elmaradnak. Tudjuk, hogy az iskolákban az írott irodalmi kritika nem egyéb a betanult formulák ismétlésénél. Maradjunk a növendék tapasztalatainál, megfigyeléseinél, azon fogalmaknál és érzéseknél, melyek általános emberiek.»

Ennek alapján elbeszélések, leírások, levelek stb. szerepelnek itt. Az alsóbb osztályokban sokszor csak szóbeli megbeszélések, vázlat elkészítések. A felsőbb osztályokban vannak nehezebb jellemrajzok, gondolatfejtegetések stb.

Több dolgozatjavításon voltam jelen. Egy ilyen alkalommal I. osztályos, 12—13 éves növendékeknek a tanítónő azonnal kiadta a következő új dolgozatot: Párbeszéd egy öreg veréb és egy fiatal fülemüle közt. A vázlatot a gyermekek leírták: «Az öreg veréb a telet Franciaországban töltötte. A fiatal fülemüle délvidéken született és most utazott először; nem tudja mi a rossz évszak; midőn azt a veréb néki leírja, csodálkozik, hogy a verebek nem költözködnek el, mint a fülemülék. Az otthonülő veréb, aki egy kicsit kényelmes, megmondja miért marad inkább. A fülemüle, aki élénkebb, tevékenyebb, dicséri a verébnek az utazás gyönyöreit és örül, hogy ősszel elutazik.» — A tanítónő egy kis utasítást adott a növendékeknek, egynéhány gondolatot, de figyelmeztette őket, hogy teljesen tetszésük, felfogásuk szerint írhatják.

Jelen voltam egy irodalmi tétel kijavításánál, egy földrajzi tételénél stb. Ez utóbbit egy óra alatt írták az iskolában a tanultak alapján, de minden megbeszélés nélkül. A növendékek ekként a tudományos dolgok írásbeli tárgyalását is megszokják.

Talán nem érdektelen, ha itt felsorolom az írásbeli dolgozatokat, amelyeket egy esztendőben a IV. osztály növendékei kaptak (15—16 évesek, nálunk az V. osztály):

Az udvarias ember. (Jellemrajz.)

Egy erős nap.

Az első virrasztások.

A hazugság.

A fiatal leány Fénelon után. (Jellemrajz.)

Euripides Iphigéniájának jelleme.

A tavasz visszatérése.

Mit tesz türelmesnek, elnézőnek lenni? Mi kell ahhoz, hogy mások véleményével szemben türelmesek legyünk.

La Bruyère következő gondolatáról: Van a tiszta barátságban valami, egy árnyalat, amelyre nem emelkedhetnek fel a tucatemberek.

A sztoikus bölcs jellemrajza.

Szokják meg, hogy a nap minden pillanatát felhasználják.

Melyek a Corneille színpadán felmagasztalt erények?

Kertem.

A jókedv.

Montluc irói arcképe.

Irjon egyik barátnőjének és hívja meg Grenoble-ba.

Tárgyalja és méltassa Ronsardnak Heléne-hez írt szonetjét.

A halál gondolata Villon költészetében.

Renart jelleme.

Magyarázza La Bruyère ezen gondolatát: Az unalom a tétlenséggel lépett be a világba.

Összesen 20 dolgozat. (Volt ott talán több is.) Ezek közül 7 vonatkozik tárgyalt írásműre vagy íróra. A többi mind önálló gondolkozást igénylő feladat.

Már most megtudta-e a növendék írni ezeket a dolgozatokat? — Meg. — És milyenek?

Részint azon dolgozatokból itélek, amelyek javításánál jelen voltam, részint azon 17 különféle osztályú és minőségű dolgozatból, amely a kezemben volt.

A szerkezet, stílus természetesen néha jó, néha rossz. Egy-egy jól alkotott mondat mellett ott van egy nehézkes. De azért minden fokon olvasottságot, írásban való gyakorlottságot tapasz-

taltam. Már az első osztályban egész ügyes kis párbeszédet írnak. — Nyelvtani szempontból megfigyeltem, hogy az I. o-ban egy-egy növendék nem használta jól az idegenek Achilles-sarkát, az igeidőt. Magasabb értelmiségével, olvasottságával válik a francia gyermeknek is sajátjává az igeidők sokféle árnyalatának használata. De helyesírási hiba a kisebb osztályokban is *alig* fordult elő.

Utoljára hagytam a dolgozatok tartalmát, mint amely a legjobban érdekel.— Egész kellemesen telt el az időm a dolgozatok olvasásával: gyönyörködtem a gyermekek képzeletének játékában, lelki világukban, felfogásukban, mondhatnám filozófiájukban. Látszik ezeken a dolgozatokon, hogy azokat nem a tanítónő gondolata inspirálta, hanem hogy azt a gyermek a maga énjéből merítette. Ezt a megjegyzést csak gyermek teheti, ebben a gondolatkörben csak gyermek lelke mozoghat. És *ez* a dolgozatok igazi értéke: a gyermek gondolkozik.

Kuriozumként említem, hogy a III. o-ban (14—15 évesek) ez volt az egyik dolgozat: Egy határozatlan ember monológja. A dolgozatra a tanítónő többek közt azt írta: érdekes a lélektani megfigyelés. Nem tudom a tanítónő mennyi utasítást adott: a fennforgó körülményt valószínüleg megadta. Dolgozatomban egy fiatal emberről van szó, aki nem tudja, mivel lepje meg feleségét házasságuk első évfordulóján. És jönnek a gondolatok átszőve emberismeretről tanuságot tevő megjegyzésekkel. Prémkabát, teakészlet, egy kis röpülés aeroplánon... stb. Végül elhatározza, hogy a feleségét kérdi meg, mit kiván. — Szellemesen, könnyű, jó stílusban van írva az egész.

Áttérek az idegen nyelv tanítására; tetszésszerint angolról vagy németről van szó. Úgy vettem észre, többen tanulják az angolt, mint amely nekik könnyebb és hozzájuk közelebb fekszik. 8—10—12 növendék volt kürülbelül egy-egy német órán.

Már az első osztályban *nem teljesen kezdőknek* szól a tanítás, mert a lycéekkel rendesen kapcsolatban levő elemi osztályokban kezdik már az illető nyelv tanítását. A lycéek növendékei többnyire ezekből az osztályokból jönnek. — Maga a

tanterv az idegen nyelv bizonyos fokú ismeretét követeli és tételezi fel.

Érdeklődtem tehát a német nyelv tanítása iránt azokban az osztályokban, ahol az tulajdonképpen kezdődik. Ezen fokon a tanítás egészen a direktmódszer szerint történik.

Hallottam egy tanítást az ú. n. année préparatoire-ban 8—9 éves növendékeknél és a 2e année préparatoire-ban 9—10 éveseknél. Itt is, mint a mi kezdő francia növendékeinknél, a családról, időről, színekről stb. volt szó. Mondhatnám játszva tanultak. A 2e année préparatoire-nak háromszor egy héten volt fél órája és egyszer — szombaton — egy egész órája. Ez volt az egyetlen nap, amelyen írtak. Olvasni már az említett első osztály is igen csinosan tudott. A félórai tanítások alatt a növendékek németül elmulatnak a képeken, mindenféle mozgást végeznek és megmondják mit tesznek: ich hüpfe... ich springe... ich komme herein. Csak németet hallani, még németül játszanak is: Vöglein fliegt... Kreiselspiel stb. Egy skatulyában voltak különféle állatoknak figurái. A tanítónő vagy egy gyermek körülírta az illető állatot, a gyermekek kitalálták, hogy melyik és lassan előkerült a skatulyából az egész állatkert a kicsinyek nagy örömére. Énekeltek, verset mondtak, főztek, mint a mi kis leányaink. — Szóval az ismert direktmódszer, amelyet ily kicsi, 8—9—10 éves növendékeknél, kevéssé népes osztályban nagyszerűen lehet alkalmazni. — A tanítónő a gyermekeket e fokon németben tegezte, franciában még itt sem.

Nem is a direktmódszer tűnt fel nekem, hanem inkább az, hogy bár a tanítónő kevésbbé beszélt szépen, mint a felsőbb osztályokban egyik-másik, aki huzamosabb időt töltött Németországban, — mégis mintha a növendékek kiejtése jobb lett volna, mint idősebb társnőiké. A *h*-t, *ch*-t nem mondották a franciák félszeg kiejtésével: e korban még öntudatlanul szokták meg a helyes kiejtést, míg ha valamelyik esetleg később fog hozzá a német nyelv tanulásához, ritka esetben sajátítja azt el. A sprech*önn*, komm*önn*, Aus (Haus)-féle kiejtések, franciás hangsúly a felsőbb osztályokban elég gyakoriak. A taní-

tónő sokszor már nem is szólt. — Az előkészítő osztályokban azonban nem volt helyes, hogy a növendékek nem egész mondatokban, többnyire igennel és nemmel feleltek.

A lycéek osztályaiban heti három órában tanítják az idegen nyelvet. Itt természetesen az eredeti direktmódszer azon mértékben vonult háttérbe, mint amily mértékben növekszik a gyermek értelmisége és szókincse. Különböző osztályokban hallottam olvasmánytárgyalást. Némelyik növendék egészen jól, saját szavaival mondotta el az olvasmány tartalmát. A szavakat, cselekvéseket lehetőleg német nyelven magyarázták és pedig a legnagyobb gonddal keresve ki a teljesen megfelelő kifejezést. Az I. o-ban a Feind szó magyarázatát már németül mondták és így tovább mindig nehezebbet. A III. o-ban ilyen definiciók szerepeltek: rieseln-langsam fliessen..., ersticktes Schluchzen-Weinen das man kaum hört. Részint a gyermekek, részint a tanítónők adják e magyarázatokat a tárgyalás folyamán. Még itt a III. o-ban a tanítónő felolvasása után karban olvasták a Gewitter versszakait.

Az V. o-ban hallottam egy kis irodalomtörténetet: Goethe élettörténetét mondották el válogatott kifejezésekkel. Azután Wilhelm Tell-t tárgyalták. Elég szókincsük van e növendékeknek részint az idegen nyelvi definiciók alkalmazása által, részint egyéb gyakorlatokból kifolyólag. Itt is megkeresték német nyelven a rokonértelmű szót, az ellenkező értelműt, szavakat származtattak, mind az olvasás folyamán (behaupten-sagen, bejahen... Hass — Liebe..... irre — Irrtum stb.)

Szintén magasabb osztályban igen szépen tárgyalta a tanítónő a Die Grenadiere című költeményt. Feltüntette, hogy «volkstümlich gehalten», kiemelte a gondolat szépségét, az érzés és kifejezés erejét.

Sopron. *Beller Ilona.*

(Folytatjuk.)

NYÁRI KURZUS A GENEVE-I EGYETEMEN.

«A tudomány a legbiztosabb alapja a szabadságnak.» Ezeket a szavakat vésték a genēveiek egyetemük homlokzatára. És nemcsak hideg kőbe vésték, hanem a becsületes, őszinte szivükbe is. Talán sehol a világon nem igyekeznek annyira megvalósítani a művelődés általánosítását, mint ott. Mindenki tanuljon, képezze magát, jusson a tudomány forrásához könnyen és olcsón; ez az elvük. Ha a feminizmust alapjában csak szükséges rossznak tartják is, egyetemüknek akármelyik fakultását látogathatják, teljesen egyforma feltételek mellett, lányok, fiúk egyaránt. Szabadelvűségüket legjobban bizonyítja, hogyha szinte vérükké vált is a Voltaire felfogása, ki azt mondta: «Tanítsák az asszonyokat, mert a libuskák csak tizenhat éves korukig kedvesek, de főképen csak kereskedelmi ismeretekre!», mégis elismerik a tehetséget, a tudást. Ha a nő a tudományos pályán igazán betölti helyét, nagyra becsülik, tisztelik, de nem mondhatom, hogy túlságosan szeretik.

Az egyetemen a tanársegédi, kórházakban osztályorvosi állásokat töltenek be nők, leggyakrabban orosz zsidó leányok. Bámulatos kitartással, szorgalommal, csudálatos, előttünk szinte megfoghatatlan nélkülözések közt végzik tanulmányaikat. Bátran küzdenek az előítéletek és ellenszenv ellen, melyet főképen azzal hívnak ki, hogy 8—10-en bérelnek egy lakást fiúk, lányok vegyest. Felváltva főznek a lányok, látják el a háztartást; a fiúk meg a forradalmi lapoknál dolgoznak.

Az örmények, oroszok több ilyen lapot tartanak fenn és ez is jellemzi Genēvet, hogy még ezeket a lapokat is megtűri. Hanem az anarkistákat Luccheni és Leontjev Tatjána esete óta jobban szemmel tartják és a túlzókat szépen kitessékelik. Csináljanak forradalmat a saját hazájukban, ahol indokoltabb és nehezebb! Ebben is az ő részükön van az igazság.

Nők leggyakrabban az orvosi és filozófiai fakultásra iratkoznak. Így aztán Genève-ben sok a gyermek és nőorvos, meg a tanítónő, de ahogy Debrecenben mondanák: nem földiek, csak bevándorlottak, mert a svájci polgár legszívesebben feleséget, anyát nevel a lányaiból. Ezért olyan kitünőek a «Háztartási iskoláik». Ezekben az iskolákban megtanulnak fehérneműt varrni, főzni, vasalni, ruhát javítani, tisztítani. És pedig jól és alaposan. Mindenfajta fehérneműből több darabot és fajtájút készítenek. A főzést is szigorúan veszik, szégyennek tartják, ha valaki nem ért hozzá. Háztartási ismereteiket aztán a penziókban kamatoztatják. Sehol sem élhet olyan jól és olcsón a diák, mint Genève-ben, különösen ha az egyetem környékén és nem a nagy szállók közelében lakik.

Általában a Kalvin városa hű maradt a hagyományokhoz. Mindent az ifjúságért, mert övék a jövendő. És mint ahogy a nagy reformátor a családi nevelés híve volt, ők sem térnek el ettől az elvtől. Még internátusaikban is a családi nevelést honosították meg. Többnyire 4—5 növendéket osztanak egy csoportba, hol aztán felváltva dirigál egy-egy. Közösen beszélik meg játékaikat, munkájukat, művelik kis kertjüket. És mivel a dirigens változik és mindegyikre sor kerül, nem fejlődik ebből besugás vagy vigyázó rendszer. Ilyen internátus rengeteg van Genève, Ouchy és Lausanne környékén. Egyike a legjobbaknak az Ecole de la Chataigneraie. Nagyon sok idegen, különösen amerikai és angol nevelteti gyermekeit Svájcban. Évről-évre szaporodik az idegen tanulók száma. És ez annyira természetes! Nem küldözgetik ők ismeretterjesztő füzeteiket szerte a világba, nem csinálnak reklámot, hanem megbecsülik a tanulni vágyó ifjúságot.

Amit a tudományért csinálnak, azt jól és becsületesen csinálják.

Francia nyelvi kurzusokat is így rendeznek nyáron egyetemükön. Kevés pénzért sokat és jót nyujtanak. Ezek a kurzusok hat hétre terjednek. Tárgyuk a fonetika, pedagógia, irodalomtörténet és a fordítások. A kiejtésre, deklamációra sok

gondot fordítanak, még a fonográfot is felhasználják erre a célra. A végén igaz, könnyen úgy járhat az ember, mint a Mikszáth szemoperáló csizmadiája: mire tisztába van a dolog mibenlétével, nem meri kinyitni a száját.

Mindenki annyit tanulhat, amennyit akar, mert reggel 8 órától délig vannak a rendes órák, délután pedig 6-ig a külön kurzusok és a társalgási órák. A társalgási órák kapcsán, melyeket csoportokra osztva a résztvevőket, egy-egy tanár vezet, megtekintik a város nevezetes épületeit, a közeli kiránduló helyeket és iskolákat. Ezeken a sétákon kívül minden szombaton nagy közös kirándulásokat rendeznek, melyeknek költsége az uzsonnát beleértve, nem haladja meg a két francot. Így keresik fel Ferney-t a Voltaire volt dominiumát, Coppet-t a Md. de Staël hajlékát. Külön kiránduló hajón mennek Territetbe, Montreuxbe.

Végül két napra Chamouixba mennek. Ezeknek a kirándulásoknak M. Louis Favre a lelke, aki nemcsak fáradsággal, hanem kedélylyel is győzi. Pedig van dolga elég, míg annyi különböző fajtájú és nemzetiségű nőt, férfit elhelyez és a sok változatos kívánságot meghallgatja.

Mi magyarok Máday Andornak is sokat köszönhetünk, ki eddig a genēve-i most a neuchâteli egyetemen tanára a szociológiának. Lelkesedéssel kormányozta kis magyar csapatát és egyetlen alkalmat sem mulasztott el, hogy lángoló hazaszeretetének tanubizonyságát ne adja.

Mindent megtalál Genēve-ben (és nem Genfben, ez ép úgy fáj nekik, mint nekünk Ofen-Pesth), aki a szünidejét ott tölti: szép vidéket, jó levegőt, kellemes társaságot. Mindezeket pedig olcsóbban, mint bárhol másutt. Akinek pedig módjában van, hogy fiát külföldi egyetemre küldje, jól teszi, ha Genēve-t választja. A genēve-iek hazaszeretete, egyszerű, puritán életrendje, törvénytisztelete és szociális érzéke mindenkinek jó például szolgálhat.

Budapest, *Nyíry Klára.*

KÜLFÖLDI LAPSZEMLE.

Nemhiába. hogy pedagógia tudomány is, művészet is! Öntudatosan, de azért akárhányszor olyan önkénytelenül, olyan magától értetődően folyik benne kutatás is, teremtés is. Megtörténik különösen a nagy kölcsönhatásoknál, hogy valaki előre meghatározott céllal, jól kialakult elvekkel fog hozzá mások munkájának a tanulmányozásához közben mégis váratlanul olyan eredményt lát meg vagy olyan gondolatra jut inkább érzése meg fantaziája segítségével, amit azelőtt nem is készített elő. Az eleven változó sokatigérő gyermeki lélek jobban előmozdíthat ilyen lelki folyamatot mint bármi más!

Értékes két cikk jelent meg a **Frauenbildung**-ban még *május*-ban. Barth Auguszta, főtanítónő újvilági tanulmányutja alapján beszámol róla, hogy milyen *az amerikai iskola mint nevelőintézet.* Vezető gondolatul felemlíti azt a legfőbb különbséget, hogy Németországban az állam és a polgár különböző kötelességet, sőt áldozatot kívánnak egymástól, tengerentúl pedig mindkét részről a lehető legnagyobb önállóság a jelszó. Ennek a vezető gondolatnak a szempontjából folytonos összehasonlítások mellett ismerteti, hogy odaát mennyire hozzájárulnak maguk a tanulók is az iskola épületének, felszerelésének és csinosításának a gyarapításához; hogy az iskolatermek állandó, még tanításonkivüli felhasználásáról is mennyire gondoskodnak szülők és tanítók vállvetve, hogy a hajlamok és tehetségek szerint megalkotott munka-csoportokban és a sok szabad időben milyen jól érvényesülnek fejlett egyéniségű tanuló-felügyelők; hogy egy-egy gyakori, negyedórás, minden osztálytól közösen rendezett iskolai ünnepély mennyire emeli a nagyobb szociáiis közösség együttérzését; hogy az életnek egy-egy jelentősebb mozgalmából milyen sokat eljuttatnak a tanterembe és mennyire igyekeznek már-már a gyermeki akaratot is ránevelni arra, hogy jó szövetségtársat adjon; hogy mennyire törekszenek olyan gyakorlati munkák iskolai meghonosítására, melyekben a gondolatok kicserélése, az egymás megsegítése, az önálló felelősség vállalása megengedett s melyekben ki-ki személyes tapasztalatokat szerezhet a siker és a sikertelenség okairól, hogy mennyire igyekeznek értékessé tenni az egész osztályra a külön csoportokban végzett munka végső eredményeit, stb. Az ethikának a tanítását nem figyelhette még tágabb körben, de amit látott belőle, az azt a benyomást tette rá, hogy gyenge. Helyenként rámutat olyanféle fogyatkozásra is, mint p. o. a tekintély hiánya, mert az egész jellemképzésről általában az a véleménye, hogy sok ott a frisseség és a lelkesedés sok az utánzásraméltó kiváló eredmény, de szükség van ovatosságra a hibák szemmeltartására. a hazai viszonyokhoz alkalmazott változtatásra.

Droescher Lili a *nőiskolai óvónőképzés*ről mondja el a véleményét. Vegyes érzelmekkel fogadja azt a jelenséget, hogy a nőiskola a legtöbb helyen nem őrzi meg épségben eredeti jellegét és nem marad meg a szabad foglalkozások szolgálatában, hanem képesítésre, jogokra, szakképzésre törekszik. Örül neki, hogy a nők a képesítést keresik. örül a meghatározott programmnak, de sajnálja a kezdet speciális iskolatípusának a háttérbeszorítását. Majd megindokolja és vázolja azt a miniszteri rendeletet, mely a Froebel-egyesület kérelmére védi a nőiskolai ovónőképzést a dilletantizmustól; mely ellensúlyozni igyekszik azt a hátrányt, hogy a nőiskolák a tapasztalatgyüjtésre csak szükebb terrénumot bocsáthatnak rendelkezésére, mely a sok szép, érdekfeszítő, de nem pedagógiai tárggyal szemben óvja az erőket a szétforgácsolástól, mely a képesítőt megelőző második nőiskolai vagyis egy óvónőképzői évet sok szeretettel és sok jó érzékkel fordítja arra, hogy milyen a gyermeki lélek, milyenek a gyermeki szórakozások, milyenek a gyermek figyelmét felhivó külvilági és társadalmi jelenségek, milyen a gyermek anyai gondozása, milyenek a gyermek érdekét szolgáló háztartási és kertészeti munkák; mely evvel a nem egészen szigorú szakképzéssel családi alkalmazásra és kisebb gyermekek vezetésére adja meg a jogosultságot. Szintén Droescher Lili emlékezik meg az óvónői továbbképzőről. Ez legalább egy gyakorlati esztendőt és utána egy szemináriumi tanulóévet kiván. Az a legfőbb célja, hogy a munkáscsaládok szociális viszonyairól elég mély bepillantást nyujtson, hogy feltárja a néphaladás eszközeit, hogy kiképezzen nagyobb intézetek vezetésére és megadja a «Jugendleiterin» cimet. Szerző szerint ez az intézmény ugyancsak hivatott rá, hogy a nagyon szükséges, de épenséggel nem túlzsufolt óvónői pályát fontosabbá, kereshetőbbé, általánosabbá tegye!

E két cikk után, az irodalmi hirek között, fontos szerep jut a franciának ugyis olyan, irodalomtörténettel kapcsolatos *francia olvasókönyvek*nek, melyek igyekeznek előbbre vinni az olvasáson alapuló irodalmi tanítást. Jelzi és nagyon dicséri Heinesmann Margit néhány ilyen munkában azt, hogy betekint a szellemi forrongások legfőbb irányaiba vagy, hogy kiválóan jellemez korokat és irókat szemelvényekkel és széljegyzetekkel s emellett összefüzi a részleteket párhuzamokban, fejlődéstörténeti utalásokban meg azokban az eszthetikai felfogásokban, melyeket a tárgyalt irókból idéz. Méltányolja a 19. század nagy térfoglalását, de azért sajnálja, ha a 17. század egy-egy ismertebb klasszikusa kimarad. Szereti a könnyű, irodalmi német szöveg felhasználását fordításul franciára; nagy híve a francia egyfelvonásos színdaraboknak; bő ajánlásokkal gondol a házi magánolvasmányokra; nagyon kedvesen emlegeti Robert-Dumas olcsó kis könyvét: Petites Françaises-Scénes de la vie Familière, melyet rendkívül alkalmasnak tart rá, hogy a társalgási nyelvet sajátítsák el belőle azok, akik harmadik, negyedik iskolaévükben tanulják a szóbanforgó idegen nyelvet. Látszik, hogy a fiatalság érdekében egyesülnek ezekben a könyvekben két nagy nemzetnek a hagyományosan ellentétes erényei; látszik, hogy keresik a természetességet és a tanítást gyorsító keresettséget, az alaposságot és a szép, komoly könnyedséget!

Az *angol tanuló-könyvek* rovatában szembeötlik az a gyűjtemény, mely vitatkozásokból áll, a *torna tanítás*ban pedig feltünik, hogy mindig jobban terjednek az irott utmutatások, bennük a célszerünek vallott illusztrációk.

*Junius*ban nagy örömmel köszönti a szerkesztő Keller Ernő igazgatót, ki arról ir, hogy milyen legyen *a történettanítás a magasabb leányiskolákban*. Keller már nagyhatású tankönyvet is írt ehhez a tárgyhoz. Most a tanulók életkora és a tárgykörök természete, szerint sorraveszi a tanító mesélést, a tanító beszélgetést, a tanító elbeszélést, a különböző iskolai olvasmányokat, a tanulói feleletek sok minden fajtáját és az iskolakönyvek legfőbb típusait. Ennek is, annak is mérlegeli az előnyét és a hátrányát. Speciális szakmájánál, a történeti tankönyvnél azt magyarázza erős vonásokkal, hogy a könyvnek meg a tanár élőszavának különbözniük kell egymástól és ki kell egymást egészíteniük, avatottan fejtegeti, hogy mi kívánható az egyiktől, mi a másiktól, hogy mi lehet mindegyiknek a maga pótolhatatlan főlénye. A nyomtatott betű és az élőszó kiegészítő egymásrahatása a fokozatos történeti módszer az, melytől nemzetének a megujhodását várja; ettől várja, hogy megfiatalodjék a nemzet a saját ősi testi-lelki erejében.

A továbbiakban Dr. Müller igazgató befejező közleményt tesz közzé ahhoz a mult havi cikkéhez, amiben jellemzi, hogy milyen *Hildebrand eszmemenete a német tanításról*. Hildebrand ugyanis nagyon nagy értelmi, érzelmi hatást, kedélyképző és nyelvérzék fejlesztő erőt tulajdonít a szavak meg a mondatok kiejtésének, és a hangsúlynak. Schultze Károly — szintén folytatólagosan — kisérleteket közöl *a művészettörténelem tanításához*. Ezuttal egész részletes tanmenetben mutatja be amint rávezeti a növendékeket arra, hogy megfigyeljék és jól megértsék egy-egy műremek tárgyát, anyagát és stílusát. Diebold főtanító meg *a felsőbb-leányiskolák legmagasabb fokozatának a francia dolgozatait* fontolja jól meg. Komolyan gondolkozóba esik rajta, hogy milyen legyen az előkészület, a tárgy, a terjedelem, a tanmenet és hogy mi legyen az egész tanításnak a végső célja. Minden kérdéshez sokat elmond tanult és szerzett tapasztalataiból, az egybevetésekből pedig sok következtetést von le. Nagy súlyt vet arra, ami a tanulóknak tetszik és nagyon szereti az idegennyelvben a fogalmazási készséget. Helyesli, ha a thémák eléggé változatosak. Ami a stilisztikai órákat illeti felvételre ajánlja a kereskedelmi levelet. Ez a javaslata nagyon fontos mind a női hivatásra, mind a kereskedelemre, és az említett fogalmazvány szükszavú, tipikus voltánál fogva nem nagy megerőltetés.

Az *iskolakonyvek* bemutatója dicséri Neubauer történeti olvasókönyvét, mely sikerült szemelvényekkel felébreszti az érdeklődést a teljes történelmi forrásmunkák iránt. Hahn vallástanítási munkájából meg kiemelik azt az elvet, hogy az ó-testamentumi bibliai történeteket fogják fel a zsoltárokkal egyenértékű költeménynek s így igyekezzenek vele közeljutni a gyermek lelkéhez.

A füzet utolsó lapja többek között azt a figyelemreméltó *egyesületi hirt* közli Brandenburgból, hogy dr. Buchenau nyilvános előadásban foglalkozott avval a befolyással, melyet majd idővel az is-

kolatestületekre, továbbá a községi, az egyházi és az állami életre gyakorolhat az, ha a tanulók között terjednek az önkormányzati szervezetek. Az iskolai önkormányzat különböző irányai közül azt tartja legszimpatikusabbnak, melyet Frankfurtban valósítottak meg Walter igazgató iskolájában.

A *julius augusztusi* kettős füzet ujabb bizonysága annak, hogy a német egyesületi élet erős és hogy hatalmas visszhangot ébreszt a szaklapokban úgy a gyülések előtt, mint azok alatt és azok után.

A *felsőbb leányoktatás érdekében alakult egyesület* már itt közöl vezérfonalat az októberi nagyülés díszelőadásáról. És nagyonis indokolt, hogy ad időt a gondolkozásra, mert sok olyan szép elv ez a vezérfonal, mely évek hosszú sora óta alakul és még mindig alakulásra vár. Sok szép elv arról, hogy a német nyelvi és irodalmi tanítás eljárása, menete, oktatása, nevelése milyen legyen, hogy hogyan legyen ez a főtárgy minél nemesítőbb, minél elevenebb és életrevalóbb. Röviddel ezután 22 lapot foglal el a tanítónők és nevelőnők nyugdíjegyesületének a beszámolója. Érdekes adatok vannak benne a 4170 tag többféleségéről és az 1.600.000 márka évi biztosítás különböző előfizetési módjáról; a befizetett részek visszadási feltételeiről, melyet nagyon aktuálissá tesz náluk a házasság és a tanítónői pálya összeférhetetlensége meg a nyugdijas állások későbbi elnyerése; az egyesületi és a hirlapi propaganda meg a lelkesítés módjáról; a kezelési díjak összegéről. a pénzforrásokról stb. Ennél a gyakorlati beszámolónál is terjedelmesebb az a jelentés. melyet *az egyetemes tanítónőegyesület közgyüléséről* tesznek közzé. A gazdag tárgysorozatban szóbakerült például, hogy «A tanítónő» cimű lapnak különböző mellékletei vannak az egyes szakosztályok számára; hogy a háztartási tanulmányok eredménye kérdéses a közbeszúrt. délelőtti órákban; hogy az egyesület husz év óta 85 tagról biztatóan felemelkedett 26.000-re; hogy a polgári jogok gyakorlása nemcsak a tanítást, hanem a nevelést, főleg az akaraterőnek a fejlesztését kivánja az eddiginél nagyobb mértékben, hogy a munkaiskola jegye alatt nem szabad igazságtalannak lenni az eddigi iskolával szemben, hogy a községek járuljanak hozzá a biztosításhoz a privát nevelőnőknél is úgy, mint a hivatalnokoknál; hogy a fiatalságot csak olyan jótékonyságba vonják bele, mely szociális felelősségérzetre és komoly szociális munkára nevel; hogy a nő számára vissza kell szerezni minden arravaló eszközzel azt a nőnevelési szerepkört, melyet a magasabb kiképzés elterjedése előtt már elfoglalt; hogy a gyermek hasznos dolgokat állítson elő s ezért tanuljon varrni; hogy az iskolalátogatási időn túl is nyiljék a nőnek kellemes alkalma testedző és egészségadó gyakorlatokra meg szórakozásokra; hogy a háztartási tanítónők órarendjénél vegyék számításba a szellemi munka mellett végzett erős fizikai munkát is, hogy a zenetanítónők 3200 tagból álló egyesülete ne közvetitsen, ingyenes nyári állomásokat a porosz főnemesség körében és a «Havifolyórat» jövedelmét növelje hirdetésekkel, hogy igyekezzenek elejét venni azoknak a hátrányoknak, melyek a husvéti szünet változó terminusából erednek, hogy a tanítónő tanítónői nyugdíjjoga — legalább bizonyos meghatározott esetekben — maradjon meg a házasságban is, stb.

Az egyetemes iskolaügy és az egyetemes tanítónőmozgalmak után bőven adnak közleményeket többé-kevésbbé szükebbkörű *szövetségek életéből,* munkájából. Szépen, magas szinvonalon fejtegeti Rösch professzor, hogy az irodalmi dolgozatnak az alakító erőt, a pszichológiát a tanító-nevelés eredményét kell fellendíteniök. Megemlítik a német érdekében, hogy lehetőleg minden óra minden tárgyból folyamatos szabad összefoglalással végződjék. Utalnak rá, hogy az iskolának nemcsak egyoldaluan hangulatokat, hanem jó és mélyreható szemléleteket is kell adnia; biztosan kell tájékoztatnia a gyermeket a körülötte lévő természetben és társadalomban. Kifejtik, hogy a női fizikum munkaképessége mindig jobban fokozható a dolog és pihenés helyes váltakozásával s hogy a nőnek létesítenie kellene az ő természetének megfelelő munkamódszert, munkabeosztást. Panaszkodnak, hogy a nőmozgalomtól nem egyszer épen a leghivatottabbak maradnak távol és intik a fiatalságot, hogy tartsák ezt az áramlatot mindig az ügyhöz méltó emelkedett nivón. Beszélnek arról a segítőalapról, mely megfizeti a biztosítást a szegény tanítónők és nevelőnők helyett. Hibáztatják az önző világfelfogások túlzó lábrakapását a «kell» fegyelmező erejének nagy aláhanyatlását. Hibáztatják mindezt különösen a nők között, mert azt mondják, hogy a férfiak alkotják ugyan a törvényt, de a nők adják az erkölcsöt. Nagy szótöbbséggel foglalnak állást Frankfurtban a rövid órák, vagyis a hat leckés délelőttök mellett. Hivatkoznak rá, hogy a magánintézetek subvenciói nőnek is, sokasodnak is és szóvátesznek még több mindent, ami a leányiskolák szaporodásáról, bővítéséről, előmeneteléről szól.

Ezek között az egyesületi tárgyak között csak két más dolgozat van. Az első az, melyben Schultze folytatja *műtörténelmi mintatanításait*, beszélvén a szinek térbeli értékéről, továbbá a technikáról és a kompozicióról; közbe-közbe, a festőművész láthatóbb eljárásának az analógiájából — vet egy-egy kis megvílágító pillantást az irómű-vész belső életére, mely nehezebben hozzáférhető. A második tanulmány összehasonlító áttekintése az egyes német államok egész iskolaügyének. Feltár sok kisebb-nagyobb különbséget tanmenetben, órabeosztásban, tantárgykitüzésben; tantestületi összeállításban; fel tud mutatni olyan típust is, mint amilyen az a elsőbb leányiskola, melyben csak egy idegen-nyelv kötelező stb. Üléseken, sajtóban állandóan számontartják ezeket a különbségeket, hanem azért nemigen akadnak meg miattuk, így vagy úgy, de folyik állandóan a nők magasabb képzése.

*Szeptember*ben megható körülményekkel és nagyszabású tartalommal mondja el Gerland, városi tanácsos és rendőrségi igazgató, hogy hogyan tanította a «*Bürgerkunde*» elemeit Hildesheimben, a nőipariskolán. Hetvenöt éves korában vezette be a jövő Németország asszonyait abba a tudományba, melynek ő elmélettel és gyakorlattal egész életét szentelte. Minden alkalmat megragadott, hogy legfontosabb, legjellemzőbb tapasztalati eseteivel felélénkítse tanítását meg hogy megszépítse a rideg tényeket irodalmi, költői idézetekkel. Nem annyira tudós ismeretekre, mint inkább szemléltetésre és impulzusra törekedett. Az anyag megválasztást illetőleg, tárgyának abban a részében, melyben nyomonkiséri, hogy hogyan alakult ki a családból az

állam és hogyan fejlődik ma is a közélet, mély bölcsességgel jelöli meg azt az utat, mely az egyes pártokban egymás kölcsönös támogatására vezet. Szép szerepet, sok érzést, de sok gondólatot és megfontolást is juttat annak, aki hivatott rá, hogy csillapítsa a káros szenvedélyeket és szítsa a nemes lelkesedést. A másik, lehetőleg még jelentősebb részben beszél a nő polgári életéről a házban és a házon kívül; bevilágít mindenütt azokba a vonatkozásokba, ahol a nő nagy kötelességeket vállalhat és sok áldást oszthat.

A többi cikkből különösen az érdekes, amit Siemsen Anna *a dráma tanításáról* és Hennig Lujza a német ifjúság weimári útjáról mond. Siemsen Anna nagyon helyesli, hogy a magasabb leányiskolákban meglehetős tág és meglehetős szabad körben mozog a modern irodalom, a modern irodalomban kivált a dráma. Helyeselné azt is, ha hetenként egy-egy órát külön drámai olvasmányokra fordítanának; ha ilyenkor drámai gondolatokat, jellemet, bonyodalmat beszélnének meg és tanulmányoznának drámairodalmi fejlődéseket. Sorraveszi azokat az irókat, kik erre a feladatra a leghivatottabbak, megvizsgálja minden egyes darabjukat a legkülönbözőbb iskolai szempontból és ezen az alapon mérlegeli, hogy melyik illik bele legjobban a tanításba. Hennig Lujza a nagy *nemzeti ünnepi játékok* hatását beszéli meg. Leírja a hangulatkeltő megérkezést, a városnézést, az előzetes és utólagos irodalmi és színjátszási megvitatást, azt az egész élvezetet és komolyságot, amivel mindez történt vagy történhet.

A *könyvrovat* igaz nagyrabecsüléssel adózik ilyen műveknek, mint p. o.: Velhagen és Klasings Volksbücher, melyben világnagyságok szerepelnek az irodalom, művészet, földrajz történelem köréből monografiákban, főleg népművelésre és iskolai magántanulásra; Leuchtenberger: Der Schuldirektor, melyben a pedagógiai gyakorlatnak és elméletnek egyik kiváló szakembere tanácsokat ad fiatal kollégáinak; Foerster: a Schule ung Charakter tizedik kiadása, mely az iskolai formalizmus és a szűk látókör ellen küzd; Lippe: Weltauschauung und Bildungsideál, mely arra törekszik, hogy az egyetemes pedagógia és a filozófiai tudomány mindig kellő kapcsolatban legyenek egymással; Schmidt: Einführung in die Asthetik der deutschen Dichtung, mely ad költemény méltatásokat két próbatanítást és kis eszthetikai összefoglalást avval a céllal, hogy a tanár hozzáférhetővé tegye a költemény szépségeit a szónak és az értelemnek is, de azért ne magyarázzon agyon semmit.

A *rövid közlemények* között tanulságos statisztika az, mely keresi, hogy mi lett egyik felső tanítónőképző 1878 óta képesített növendékeiből és érdekes a berlini missió szociális nőiskolájának a sok mindenféle hivatáskörrel számoló programmja márcsak azért is, mert ebből is látható, hogy ezen a téren hányféle fontos munkakörben érvényesülhet a női egyéniség.

Október Hübler Meta doktor hosszú beható értekezésével kezdődik. Előveszi a *meghonosodott és megnemhonosodott kölcsönszavak* felsőbbleányiskolai tárgyalását. Evvel a körrel is főcélja a helyes nyelvérzék és a nyelvi lelkiismeret. Érezteti azt a diszharmóniát, amivel az idegen hangsúlyú szó a nyelv rithmusa ellen vét. Tanítja, hogy hogyan kell gyűjteni a különböző idegen szavakat egyes cédu-

lákon; hogy hogyan kell ezeket a cédulákat rendezni, belőlük tanulságokat levonni, velük a nyelvgazdagítást meg a nyelvtisztítást előmozdítani. Részletesen emlékezik meg róla, hogy milyen uton-módon füzhető az idegenszavakhoz már ezen a fokon is művelődéstörténeti és nyelvtörténeti fejtegetés, hogy mikép világítható meg bennük a folytonos történeti haladás.

Sellmanns Adolf doktor *a bakfis* pszichológiájának a thémáját veti fel. Ad hozzá néhány szempontot. figyelmet, komolyságot kér és buzdít a további, beható munkásságra. Kitér rá, hogy a pedagógiának az a területe milyen kevéssé megmunkált. Az ellenvélemény taglalása mellett is állítja, hogy ami a régi bakfisban kedves, boldogságosztó, azt gondosan kell óvni a jövőben is. Ajánlja a bakfis helyett a szebb, a többetmondó «Jungmädchen» kifejezést. Minden egyéb mellett figyelmeztet, hogy a fiatal lánynak nemcsak a fizikuma változik nagyon, hanem óriási a forrongás az egész lelki világában is. Ujra meg újra bizonyítja, hogy a vezető környezet részéről ilyenkor milyen sok elfogulatlanság, megfigyelés gyengédség, okosság, elnézés és szigorúság kell. Óhajtja a szülők és tanítók támogató segítségét ahhoz, hogy a többé-kevésbbé khaotikus forrongásból sok jó fejlődjék, hogy a gyorsan meginduló gondolatgazdagság, a zavaros érzéstültengés, a tettvágykényszer és a heves ambició helyes utra terelődjék s azon megszilárduljon. Van némi párhuzamot a fiúk és leányok fejlődési kora közt; evvel eszünkbe juttatja, hogy a kétféle fejlődés megismerése közben — kellő ovatossággal — okulás meríthető egyikből a másikra s az ilyen okulás felhasználható mind az egyiknek, mind a másiknak a nevelésére.

Végül ajánlja ez a kötet többek közt a *természettudományi* könyvekből Hupfeld gyakorlati vegytanát meg Schettler és Eppler vegy- és ásványfanát. Az első kétszeresen gyakorlati, tudniillik a háztartásra alkalmazott vegytant tanitja és tanári meg tanulói kisérletekben tanít, a második új utakon jár, amennyiben a tanmenetet nem vegytani anyagok, hanem vegytani folyamatok szerint vezeti. *A számtan köréből* nagy elismeréssel hozzák fel Gerlach munkáját: Des Kindes erstes Rechenbuch, mely a gyermekhez illő képekben és mesékben tanítja a számolás elemeit. Nagyon méltányolják még a két Joung kis mértanát, melyben egy anya játszik, rajzol. szab, hajlít, megbeszél 7—8 éves gyermekével különböző mértani alakokat, hogy megérttesse azok legfontosabb tulajdonságait. A *szexuális nevelés* irodalmának az ismertetője szóváteszi Meirovszky-nak azt a véleményét, mely szerint ez a mai megszokott nevelés oly rossz, hogy ha avval valaki mint szembeötlő újítással lépne fel közijedtséget támasztana. Az *egyesületi újságok* között büszkeséggel hozzák tudomásunkra, hogy a Lette-Verein női fotografiai-tanintézetét kiterjesztették férfitanulókra is, még pedig a kormány anyagi és erkölcsi támogatásával.

Budapest. *Dr. Schmidt Mária.*

ISKOLAI ÉRTESÍTŐK.

(Harmadik közlemény,)*

16. A dunántúli ág. hitv. ev. egyházkerület internátussal kapcsolatos kőszegi felsőbb leányiskolájának értesítője az 1910/1911. iskolai évről. XII. évfolyam. Közli: Budaker G. Károly igazgató.

A tanártestület 18 tagból állott, nevük: *Budaker G. Károly* igazgató, *Arató István, Bakos Júlia, Bakó Ilona, Freyler Emma, Grünberg Margit, Krafka Borbála, Mally Irén, Miklos Berta, Thold Dezsőné Nagy Stefánia, Beyer Theofil, Hammer Gyula, Hanély Flóra, Hercz Ödön, Stettner Henrietta, Szovják Gizella, Tako Jozsefné, Wagner Rudolfin, Klingsbögl Ede, dr. Wiener Márk.* A rendes tanítás szeptember 10-én kezdődött s azóta fennakadás nélkül folyt az iskolai év végéig. Beiratkozott 119 (28+41+21+15+9+5) rendes, 2 rendkivűli és 7 magántanuló, összesen 128, vagyis 19-el több tanuló, mint az előbbi iskolai évben. Év közben egy tanuló sem maradt ki. Az internátusba 78 növendéket vettek fel. A tanítás az állami tanterv szerint haladt. A tanítást kirándulásokkal, szinházi előadásokkal stb. egészítették ki. A növendékek maguk is rendeztek különféle előadásokat. Mint rendkivüli tárgyat zenét tanultak a növendékek, azonkivül a felsőbb osztályok szorgalmas növendékeit szép sikerrel fafaragásban oktatta *Petrik Vilma* nevelőnő. A tantestület legnagyobb gondját a növendékek vallás- erkölcsi érzelmeinek növelésére fordította, de a hazafias nevelést is mindenkor és mindenben szem előtt tartotta. Az ifjúság szorgalma és tanulmányi előhaladása teljesen kielégítő volt, erkölcsi magaviselet szempontjából is nagyon kedvező volt az állapot. Súlyosabb természetű megbetegedés vagy ragályos betegség sem a tanári testület, sem az ifjuság körében nem fordult elő. *Gyurátz Ferenc* püspök öt ízben látogatta meg az iskolát. Kivüle még sok látogatója akadt az iskolának. *Dr. Vángel Jenő,* az Országos Tanszermúzeum igazgatója, dec. 14-én tekintette meg az intézet tanszereit és összes felszereléseit. Az iskolaév történetét ama pénzbeli adományok és ajándékok jegyzéke rekeszti be, melyeket az iskoláért lelkesülők részint az iskolának, részint az internátusnak adtak. Az adományok és ajándékok összege meghaladja a 10 ezer koronát. Ily körülmények közt nem lehet csodálni, hogy a növendékek között igen sok pénzbeli jutalmat és jutalomkönyvet oszthatott ki a tanártestület.

* Az első és második közlemény a megelőző füzetekben. Szerk.

17. A lőcsei magy. kir. állami felsőbb leányiskola harmincadik értesítője az 1910—1911. tanévről. Közli: Klimkó Mihály igazgató.

Első helyen «Leányaink célszerű nevelése és oktatása» című cikket olvashatjuk, amely három fejezetre oszlik: 1. A nevelés és oktatás célja. 2. A felsőbb leányiskola és tárgyainak nevelő értéke a gyakorlati élet szempontjából. 3. A felsőbb leányiskola fejlesztése: a főző- és a háztartási tanfolyam. A második cikk kivonatot közöl a felsőbb leányiskolák szervezetéből. A tanári testület tagjai voltak: *Klimko Mihály* igazgató, *Alexy János dr., Fábryné Gémessy Aranka, Illgenn Antal, Kasselik Malvina, Klimko Józsa, Krssák József, Löwy Gusztáv dr., Martinecz Ferenc, Nagyné Hadik Ida, Nessl Alajos, Petrik Ilona, Szegfi Ilona, Szentistványi Dániel, Szentistványi Éva, Treszler László, Valker Ágnes, dr. Várady Erzsébet, Watzesch Janka.* Gyakorló tanár: *Farkas Elza* tanárjelölt. Beiratkozott 148 (34+38+27+20+13+16) rendes, 2 rendkivüli, összesen 150 tanuló, akiknek vallás- erkölcsös és hazafias nevelésére törekedett az egész tanári kar. Ez utóbbit kivánták szolgálni a megtartott iskolai ünnepélyek. Saját kérelmére nyugdíjba vonult: *Saáry Irma* internátusi igazgatónő és *Földi János* tanár. Ez iskolai évben nagyobb kirándulást tettek a növendékek Tátrafüredre, ahol két napig időztek. Az intézetben külön tanfolyamként működött a főzőtanfolyam.

18. A máramarosszigeti magyar kir. állami felsőbb leányiskola s vele kapcsolatos internátus értesítője az 1910 1911-ik tanévről. XXXIV. évfolyam. Közli:Ényi László igazgató.

Az értesítő első helyen közli a következő cikket: A rajz és kézimunkatanítás közötti szorosabb kapcsolat szükségességéről. Irta és a II. módszeres értekezleten felolvasta: *Borosnyay Szeréna.* A tanári testületet a következők alkották: *Ényi László* igazgató, *Andreánszky Olga, Boga Imre, Borosnyay Szeréna, dr. Heller Jakab, Kelemen Ferenc, dr. Krizsó Jolán, Lányiné Piller Odola, Lernerné Nendtvich Paula, Piller Gyula, Puschmann Ida, Tirczka Klotild, Urbántsek Ilona, Valkovszky Erzsébet Bede László, Berecz István, Doros Athanáz, Glazarovics Bertalan, Schmitz József, Zoltán Emil.* Az iskolába 195 (39+42+34+36+24+20) növendék járt. A rendes tanítást semmi közbejött esemény sem zavarta meg. A tanítás támogatására szolgáltak azok a részben vetített képekkel élénkített, népszerüen tudományos felolvasások, melyeket a téli időszak folyamán az ottani «Tanügyi Kör» tartott, de megjelenhettek a növendékek azokon az irodalmi és zenei előadásokon is, melyeket az ottani «Szilágyi István irodalmi kör» rendezett. A minisztérium az iskolaépületben szükséges vízvezetéki berendezésre, az igazgatói lakás kibővítésére, vegytani szertár- és konyha létesítésére, új szolgalakásra 20.660 koronát folysított. A munkálatokhoz nyáron fogtak hozzá. Az iskolának 3 alapítványa van, amelyek ez évben is szépen felszaporodtak.

19. Marosvásárhely szab. kir. város felsőbb leányiskolájának értesítője az 1910—1911-ik iskolai évről. Szerkesztette: Szerényi Károly igazgató. Negyedik évfolyam.

Bátoryné Straub Jolán írt érdekes bevezető cikket, melynek címe: «Néhány szó a felsőbb leányiskolák actuális kérdéseiről.» A negyedik

iskolai évet teljes hat osztállyal kezdték meg. Örvendetes jelenségként hozza fel az értesítő, hogy a tanulók száma évről-évre majdnem kétszereződött. 1907-ben beiratkozott 21 tanuló, 1908-ban 45, 1909-ben 84 és 1910-ben 114 tanuló. A rendes tanítás az egész éven át nagyobb akadály nélkül folyt. Járványos betegség alig fordúlt elő. A tanári kart a következő tagok alkották: *Szerényi Károly* igazgató, *Bátory Józsefné Straub Jolán, dr. Dékáni Kálmánné Máthé Mária Lilla, Farczády Jolán, Ferenczy Petronella, Kabdebó Erna, Schikl Izabella, dr. Schmidt Béla, Sebesi Laura, Szathmári Jenő, Vigand Edéné Kégl Margit, Biró András, Berger Fülöp, Gegő Simon, Kelemen Albert, dr. Löwy Ferenc, Tóthfalusy József.* Az iskolában a tanítás és nevelés a modern pedagógia követelményeinek megfelelően történt.

20. A mezőtúri m. kir. áll. felsőbb leányiskola értesítője az 1910—1911. tanévről. Tizennegyedik évfolyam. Közli: Otrok Mihály igazgató.

Az iskola célját fejtegeti az első cikk. Az iskolaév minden fennakadás nélkül telt el. A tanulók vallás-erkölcsi és testi nevelése a tanári kar kiváló gondját képezte. Az értesítő csak egy említésre méltó mozzanatot említ, még pedig azt, hogy a város két holdnyi területet ajándékozott az iskolának arra a célra, hogy háztartási és gazdasági irányúvá is fejlesztessék a felsőbb leányiskola. A tanári testület tagjai a következők voltak; *Otrok Mihály* igazgató, *özv. Mártonffy Józsefné Fodor Erzsébet, Bordács István dr., Brandeis Irma, Benkhard Ilona, Bitzó Sarolta dr, Fehér Géza, Fehér Gézáné Fircsa Kornélia, özv. Füredy Lajosné Miskolczy Katalin, Glück Mór, Gyurmán Teréz, Katona Jolán, Koppe Etelka, Kövesdy Elvira, Lányi Lajos, Lányik János, Lányik Jánosné Mortenson Gabriella, Perémy Imre dr., Tirscher Berta, Zsigmondovits Constance, Császár Károlyné.* Az iskolában külön háztartási és szabás- varrási tanfolyam működött, amelynek 15 növendéke volt, magának az iskolának 151 tanulója volt; 143 (26+32+28+25+21+11) rendes és 8 magántanulója.

21. A tiszáninneni ref. egyházkerület internátussal kapcsolatos miskolci felsőbb leányiskolájának értesítője az 1910—1911. iskolai évről. Közli: Domby László igazgató.

A beiratások eredménye a következő volt: beiratkozott 203 (51+48+48+30+10+16) rendes, 10 magán, összesen 213 tanuló. Az iskolaépület, de különösen az internátus több célszerű átalakításon ment át. Nevezetes lépés az iskola történetében, hogy a felügyelő bizottság intézkedett, hogy a tanítónők nyugdíjviszonyai az 1894: XXVII. t.-c. értelmében rendeztessenek. Szomorú szívvel emlékszik meg az értesítő az intézet jótevőinek haláláról, báró Vay Béláról, dr. Kún Bertalan püspökről, aki 2000 koronás alapítványt tett, Horváth Lajos főrendiházi tagról, aki 12000 koronát hagyott az iskolára. A parentáló szavak után a lelkes üdvözlés szavaival emlékezik meg az elhunytak utódairól, akik szintén lelkükön viselik a nőnevelés sorsát, felvirágoztatását. Szeptember 1-én megvált az iskolától a volt igazgato: *dr. Mitrovics Gyula,* helyét *Domby László* foglalta el. Kívüle tanítottak még: *Tóth Irén, Szabó Gizella, Szombathy-Kálmán, Fürész Róza, Péter Pál, Artbauer Gizella dr., Károsy Mária, Frenczel Béla, Péter József, Fiedler János, dr. Telepy Béla, Halász József, Krausz*

Simon. A tanári kar a tanítás mellett igen nagy gondott fordított a növendékek esztétikai, erkölcsi, vallásos és hazafias nevelésére. A tanítást támogatni kívánták a különféle kirándulások, tárlatok megtekintése, hangversenyek, színielőadások látogatása, felolvasások meghallgatása által, sőt a növendékek maguk is rendeztek hangversenyeket. Bár a téli hónapokban járványszerűleg lépett fel a városban a kanyaró és vörheny magában az iskolában csak szórványosan lépett fel, egy növendéket azonban elragadott a halál. Az intézetben a növendékek számos jótékonyságot élveztek, ami csak az által volt lehetséges, hogy az intézettel szemben bőven megnyilatkozott a támogatók és adakozók jószívűsége. Az iskolát igen sokan tisztelték meg látogatásukkal. A látogatók közül kiemeljük Fulliquet György genfi theol. akadémiai dékánt és dr. Erőss Lajos tiszántúli ref. egyházkerületi püspököt

22. A békéscsabai m. kir állami felsőbb leányiskola VIII. évi értesítője az 1910—11-ik évről. Közli: Donner Lajos igazgató.

Rövid, de velős cikkel kezdődik az értesítő. Néhány szót szentel a tanulás helyes módjának és a modern nőnevelés céljának ismertetésére. Majd a felsőbb leányiskola rendeltetését vázolja, mely után a tanári testület névsorát közli, mely a következő: igazgató: *Donner Lajos,* tanárok és tanítónők: *dr. Benedek Róza, Irsa Ferenc, Katona Ilona, dr. Krammer Nándor, Krieg Lenke, Kuthy Erzsébet, Rencz Ilona, Sailerné—Laehne Mária, Thamássy Ilona, özv. Tokajiné Borbély Gizella, Vidovszkyné Kiss Lujza,* hitoktatók: *Hermann Károly, Knyihár Károlx, Koppányi Gyula, Rosenfeld Károly,* az iskolába 156 tanuló iratkozott be (37+30+34+24+17+14), hattal többen, mint az előző évben. Az iskola kellő gondot fordított a vallásos szellem ápolására: A tanártestület különös tanulmány és beható megbeszélés tárgyává tette azt a kérdést, milyen utasításokat kell adni a tanulónak, hogy a leghelyesebb módon tudjon tanulni, továbbá azt a kérdést tárgyalta, mik a földrajztanítás módszerének főbb szempontjai. A tanítás menetét semmi sem zavarta.

23. A nyitrai róm. kath. polgári és felsőbb leányiskola értesítője az 1910—11. tanévről. Közli: Német István igazgató. XVI. évfolyam.

A nyitrai felsőbb leányiskola nemsokára a multé lesz. A nyitrai püspök ugyanis tavaly rendeletet adott ki, hogy a felsőbb leányiskola polgári leányiskolává alakíttassék át. Ez iskolai évben már az első osztály polgári iskolai jellegű volt, de a többi II—VI. osztályig felsőbb leányiskolai. A lefolyt iskolai évben beiratkozott 194 tanuló. 51 (polgári isk.)+49+34+38+13+9. Magántanulója 3 volt. A rendes tanulók közül 9 maradt ki az év végéig, az iskola igazgatásában változás állott be, amennyiben Batthányi Vilmos gróf püspök *Bezák István* helyére *Német Istvánt* nevezte ki, kivüle még a következők tanítottak: *Pityinger Eugénia, Biringer Ferenc, Ernetz Grácia, Ersing Hilda, Ferenczi József, Greschnec János, Iváncsits János, Kaleta Máté, Kopp Tibor, Kovács Teréz, Krausz Klarissza, Muzai Sarolta, Rébay Erzsébet, Roch Gyula, Sbhandl Béla, Taschner Virginia.* Az előírt tanítási anyagot elvégezték, bár a december havában fellépő vörhenymegbetegedés némileg megzavarta a tanítás menetét.

Az önképzés előmozdítására szolgált a Margit-önképzőkör, mely igen szép eredményeket tudott felmutatni. A vallásos nevelés támogatására szolgált a Mária-kongregáció, melynek 48 rendes és próbaéves tagja volt. A növendékek tehetségük szesint gyakorolták a jótékonyságot, míg az iskolával, illetve a szegénytanulókkal szemben is sokan érezteték jó szívük áldozatkészségét. Az értesítő első cikke Pauli szent Vincéről, az irgalmas nővérek társaságának alapítójáról szól.

24. A Miasszonyunkról nevezett női rend pécsi nevelő- és tanintézetének értesítője az 1910—1911. iskolai évről. Közli: az igazgatóság.

Az intézetben a következő iskolák vannak: 1. Hatosztályú felsőbb leányiskola; 2, négy osztályos elemi tanítónőképző-intézet; 3. négyosztályos polgári iskola; 4. négy osztályos külső elemi iskola; 5. négy osztályos belső elemi iskola iskola (gyakorlóiskola). A felsőbb leányiskolának 151, a tanítónőképzőnek 97, a polgári leányiskolának 234, a külső elemi iskolának 309, a belső első elemi iskolának 83 tanulója, összesen: 874. A felsőbb leányiskolában (a többi iskolákat ezentúl mellőzzük) a következők tanítottak: *Bitter Illés* igazgató, *Chmoránvi Ede, Frank M. Paula, Gábor György, Gritzmann M. Terézia, Hang Dániel, Hering M. Agnes, Juhász Ervin, Magdics Gáspár, Máhl M. Auguszta, Major M. Stefánia, Németh M. Filoména, Párkányi Norbert, Beytrignet M. Gabriella, Raab M. Szalézia, Weber M. Aquinata, Weber M. Bernarda.* A felsőbb leányiskolát év közben többen látogatták meg, közöttük: *Zichy Gyula gróf dr.* és *Prohászka Ottokár dr.* püspökök, *Vajda Ödön* zirczi főapát stb. A felsőbb leányiskola tulajdonképpen ezévben lett teljes, amennyiben ekkor nyilt meg az V. osztály, s a vallás- és közoktatásügyi miniszter ez évben adta meg a nyilvánossági jogot. A szülői ház és a tanári testület érintkezésére az iskolai ünnepeken kívül a fogadó órák adtak alkalmat. A növendékek Szent Antal perselybe, Jézus Szent Gyermeksége céljaira, szegény elemi isk. tanulók felsegélyezésére gyűjtöttek. A Mária-kongregációba 152 tagot vettek fel, kik közül ketten haltak meg ez évben. A felsőbb leányiskolában több hazafias és kegyeletes ünnepélyt tartottak, amelyeken nagy számmal jelentek meg az érdeklődők, akik számos adománnyal mozdították elő az iskola céljait.

K. J.

(Folytatjuk.)

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

A Mária Dorothea-Egyesület, melynek szép Otthonát itt bemutatjuk olvasóinknak, gyüjtőívet bocsátott ki, a társadalom szíves támogatásával óhajtja kibővíteni a körülbelül 50 tanítónőt ez időszerint is falai közé fogadó épületét. A gyüjtőívet Mária Dorothea orleánsi hercegnő, az egyesület védnöknője ajánlja a magyar társadalom pártfogásába. Az épület bejárata fölött ott pompázik a hálaszózat: «Tanítónőinek emelte a magyar nemzet.» A magyar tanítónők bíznak abban, hogy ma is oly szeretettel fogadja kérelmét a nagyközönség, mint 26 év előtt, mikor György Aladár és Zirzen Janka kezdeményezésére az első gyüjtőívet kibocsátották. Mi azt hisszük, a gyűjtésnek fényes sikere lesz ma is, ha a gyüjtőívek ügyét maguk a tanítónők karolják fel azzal a buzgósággal, ami részükről az ő egyesületüket és az ő Otthonukat megilleti s amely buzgósággal az első Otthon megteremtésére gyüjtöttek. A gyüjtőív ajánlására azért több szót nem is vesztegetünk, mert abban bízunk, hogy míg mások az adakozást kegyes jóindulatnak minősíthetik, a tanítónők, nevelőnők, óvónők, kiknek érdekeiért a M. D. E. kezdettől fáradozik, az adakozást és gyüjtést kedves kötelességképen fogják fel. A gyüjtőív egész terjedelmében a következő:

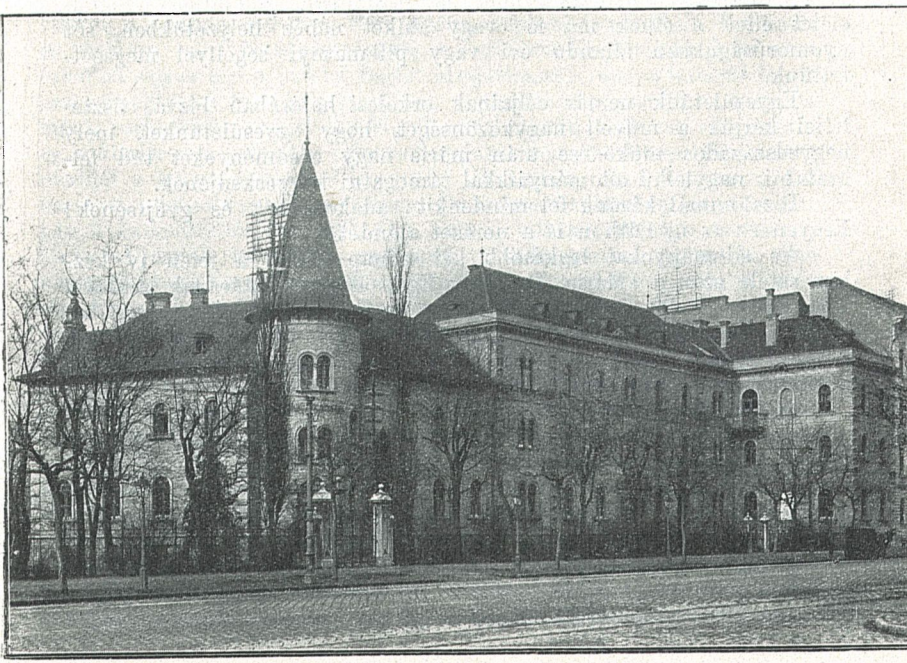

A gyűjtőívet az egyesület védnöknője Maria Dorothea Orleansi herczegnő következő levele nyitja meg:

«A védnökségem alatt álló Mária Dorothea-Egyesület ezelőtt 26 évvel az örök szeretet nevében kezdte meg áldásos és közhasznú munkáját s a magyar társadalom támogatásával felépítette a Tanítónők Otthonát. Ma ez az Otthon már nem képes befogadni a falai közé vágyódókat. Az örök szeretet nevében ismét a nemzet áldozatkészségéhez fordulok bizalommal s kérem, hogy adományaikkal segítsenek létesiteni tanítónőink számára egy új Otthont. Isten áldását kérem erre a nemes célra és szívből kívánom az eszme megvalósulását.»

A pénzgyűjtő-bizottság díszelnökei: Bárczy István dr., a székesfőváros polgármestere; Balogh Jenő dr., államtitkár; Berczik Árpád, min. tanácsos; Dessewffy Arisztid, képviselőházi eln. tan.; Kende Sztáray Sarolta grófnő; Morlin Emil, min. tanácsos, a M. D. E. miniszteri biztosa; Nárai Szabó Sándor, államtitkár; Neményi Imre, min. tanácsos.

A Mária Dorothea-Egyesületet 1885-ben — élükön a halhatatlan emlékű Zirzen Jankával — magyar tanítónők alapították azért, hogy az ország valamennyi tanítónőjének társadalmi téren is erkölcsi és anyagi támogatást nyujthassanak. Az egyesület már 1889-ben felépítette a Tanítónők Otthonát, melyet tíz év mulva, 1899-ben már meg is kellett nagyobbítania. Huszonhat évi fennállása óta sok ezer tanítónő talált a Tanítónők Otthonában vendégszerető hajlékra; az elhelyező irodában ingyen állásközvetítést, a fürdőkben ingyenes vagy kedvezményes helyeket élveztek; de még azok száma is sok, kik mint elaggott, munkaképtelen tanítónők az Otthonban gondtalan, nyugodt életet éltek s élnek ma is; vagy akiket nehéz helyzetükben, sőt nyomorúságukban állandó évi vagy pillanatnyi segéllyel megsegítettünk.

Egyesületünk nemes céljainak erkölcsi hatásában bízva, tisztelettel kérjük a művelt nagyközönséget, hogy egyesületünket, mely negyedszázados működése után máris nagy eredményeket tud felmutatni, nagylelkű adományaikkal támogatni kegyeskedjenek.

Bizalommal kérünk fel mindenkit: adakozzanak és gyűjtsenek! Legyen ez az új Otthon is a nemzet ajándéka.

Az adományokat legkésőbb két hónap mulva a jelen ív kézhez vétele után a «Mária Dorothea-Egyesület» pénztárának címezve, VII., István-út 93. szám alá kérjük a mellékelt postautalvánnyal beküldeni. Köszönettel és hálával fogadunk minden küldeményt, bár csak fillérek legyenek is, és nyilvánosan nyugtatjuk az egyesület hivatalos közlönyében: a Nemzeti Nőnevelés című folyóiratban.

Budapesten, 1912 február hóban.

Radnai Jenőné,
a M. D. E. titkára.

Gróf Csáky Albinné,
a M. D. E. elnöke.

A M. D. E. tisztikara: Gróf Csáky Albinné, elnök; Herich Károlyné, alelnök; Sebestyénné Stetina Ilona, alelnök; Tóth József, alelnök; Radnai Jenőné, titkár; Relkovič Mita, jegyző; Tabódy Erzsébet, jegyző; Bock Ida, segédpénztáros; Lieszkovszky Irma, könyvtáros; Tanosné Ecker Auguszta, ellenőr; Zsigmondy Jenő dr., ügyész; Héder

Sándorné, igazgatósági tag; Odor Emilia, igazgatósági tag; Falk Zsigmond lovag, igazgatósági tag; Peregriny János dr., igazgatósági tag; Papp Gyula dr., orvos; Berta Ilona, biz. tag; Révy Ferenc, biz. tag; Tonházy Gyula, biz. tag; Katona Lajosné, biz. tag; Szarvas Gáborné, biz. tag; Gombos Jolán, a Tanítónők Otthona igazgatója.

A gyüjtő-bizottság tagjai: Thoma Teréz, a gyüjtő-bizottság elnöke; Beck Irén, a gyüjtő-bizottság jegyzője; Hosszú Fanny, Hladik Antalné, Eichner Teréz, Bartos Erzsébet, Wilhelm Aranka, Tas Stefánia, Rosenberg Róza, Lakos Károlyné, nyug. áll. felső leányisk. igazg.; Sebestyén Juliska, Saláry Irma, Leier Etelka Révfy Mária, Környei Irma, Szalatsy Ilona, Bakó Juliska, Ligeti Erzsébet.

*

A divatárú-készítés tanítása leányiskoláinkban. A polgári leányiskolák továbbképző tanfolyamain és a nőipariskolákban nagyobb teret kellene engedni a divatárú-készítés tanításának. Erről győződtem meg az 1911. évi augusztus hóban tett berlini tanulmányutamon. A divatárú-készítés az ízlést fejleszti, a kezet ügyessé, könnyűvé teszi s a legnagyobb szolgálatot teheti a nőiszabósággal foglalkozóknak. Még akkor is tanítani kellene tehát, ha mint önálló iparág nem biztosítana is elég jövedelmet.

Kiküldetésemen, mely főleg a divatárú tanulmányozása céljából történt, épen arról győződtem meg, hogy elég jó keresetre tehetnek szert a fiatal leányok. Sikerült egy elsőrangú céghez bejutnom, hol a legutolsó divatú minden néven nevezendő kalapok készítésénél volt alkalmam segédkezni. Készítettünk a legegyszerűbb sportsapkától kezdve a negligé, délelőtti, déli sétára, délutáni látogatásra, színházba és fürdőre való legegyszerűbbtől a legdíszesebb kivitelű kalapokat. Sikerült egyes oly egyszerű fogást elsajátítanom, ami a tanítást lényegesen megkönnyíti; így pl. a kalap bélését eddig mindig a kész kalapon eszközöltük, most kibéleljük még mielőtt a fej rá van varrva, és a díszítésnek több oly egyszerű módját volt alkalmam látni, mely móddal a kalapdíszítés különösen az iskolákban, ahol tömegesen kell tanítani, sokkal gyorsabban megy. De a divatárú tanításához nem csupán a kalapdíszítés tartozik. Ott kint is láttam, itthon is tanítom a férfinyakkendők készítését, ridikülök, a szűcsmunka, úgymint: karmantyúk, boák montirozását, színházi sálokat és különösen a most oly divatos különféle zsabókat. Éppen az teszi a divatárúk készítésének tanulását a leánynövendékekre nézve oly rendkívül tanulságossá és hasznossá, hogy nagy változatosság van az előállított tárgyakban. Az oly leányka, aki a nőiszabóság tanulása mellett a divatárúk készítésében is gyakorlatot szerzett magának, aki csipkével, szalaggal, finom, leheletkönnyűségű szövetanyaggal bánni megtanult, nem jön zavarba, ha valamely ruhadíszítést kell kigondolnia, terveznie, nem jön zavarba, ha régi szétfejtett díszítéseket újra kell alakítania, ha a hulladékselymet virágokká alakítva kell értékesítenie. Végtelen sokat takaríthat meg ezzel az ügyességével a saját háztartásában, amit könnyű belátnunk, ha azokra az óriási összegekre gondolunk, melyeket ma egy-egy kalapért, egy divatos gallérért, mellfodorért vagy hajtókáért kell fizetnünk. A mi szegény kezdő masamodleányaink nyomo-

rognak ugyan, de hogy a divatárú, mint önálló üzlet jól fizet, azt itthon is tapasztalhatjuk, ha meggazdagodott divatkereskedőinket számon vesszük. Pedig ezek nagy része külföldi árút hoz forgalomba, a haszonnak tehát csak töredéke illeti őket. A «párisi» divatcikkek nagyon kelendők nálunk, pedig nagy részük csak Bécsből, vagy mint tapasztalni alkalmam volt, Berlinből kerül hozzánk. Bizony nemzeti szempontból is fontos volna, ha leányaink közül többen értenének ehhez az iparághoz. A kalapkészítőknél éveken át «kifutó» szerepben sanyargatott leánykák nehezen, kínosan sajátíthatják csak el a megfelelő ügyességet. Sok elzüllik, mielőtt tanulásával célt érve, nagyobb fizetéshez, jobb megélhetéshez jutott volna. Az iskolákban divatárút tanuló leányok — mint ezt Berlinben láttam — nem mennek ezen a kalvárián keresztül. Ott sok iskola között a «Lette-Verein» iskolája, a többek között erre is kitünő példát szolgáltat. Divatárúosztályában a szakszerű kiképzésben részesülő növendékeket maga az iskola helyezi el jobb divatárúüzletekbe, ahol ügyességüknek megfelelően elég jó kezdőfizetésben részesülnek a növendékek. Ott azonban több heti órában rendszeresen tanítják a divatárúkészítést azoknak, akik azzal «*szakszerűen*» akarnak foglalkozni; van azonban rövid, 3—6 hóra terjedő tanfolyamuk is azok részére, akik csak «*műkedvelésből*» tanulnak. Sajnos, nálunk rendesen csak ezt az utóbbi célt tűzik maguk elé az iskolák és a tanítványok. Pedig ennek az iparágnak fontossága és hasznossága megérdemelné, hogy komolyabban foglalkozzanak az érdekeltek vele. A polgári iskolák nagyon helyesen tennék, ha a negyedik osztályt végzett tanítványok figyelmét erre az iparágra irányítanák a túlzsúfolt tanítói pálya helyett. Az iskolafenntartók pedig a «kézimunkatanfolyamok» különféle tantárgyai között nagyobb helyet juttathatnának a «divatárúkészítésnek», illetve ezt az iparágat is felkarolhatnák és fejleszthetnék. A polgári iskolát végzett intelligens leányok itt is könnyebben boldogulhatnának, mint a divatárúboltok minden műveltség hijjával levő «tanoncai». *Gelléri Adolfné.*

*

Kérelem a Gyermektanulmányi Múzeum érdekében. A tavasz ébredésével a gyermekek mindinkább a szabadba vágynak. Addig a szoba szűk keretébe szorított játéktevékenységüket a természetbe iparkodnak áthelyezni. A természet tavaszi üdesége nemcsak a gyermek testi és értelmi fejlődését mozdítja elő, hanem hatása a gyermek alkotó kedvének fokozásában, intenzívebbé tételében is megnyilvánul. Valóban, ez az évszak igen gazdag az ösztönszerű gyermeki alkotásokban. A tavasz közeledtével tehát tisztelettel felkérjük a gyermek gondozásával, nevelésével foglalkozó egyéneket: szülőket, óvókat, tanítókat és tanárokat, hogy a gyermek ösztönszerű játékkészítményeit összegyüjteni s a Gyermektanulmányi Múzeumba (Budapest) beküldeni szíveskedjenek. A gyermekek önkészítette játékai bármily korú gyermekek megismeréséhez szolgáltatnak becses adatokat, s épen ezért nemcsak a fejlettebb, hanem a legzsengébb korban előállított játékeszközöket is össze kell gyüjteni. Hangsúlyozzuk azt is, hogy a gyermekjátékok összegyüjtésénél a gyermektanulmányi szempontok nem tévesztendők össze az esztétikai és a technikai szempontokkal, s

épen ezért a legprimitívebben elkészített tárgy is nagyon becses lehet lélektanilag. A gyüjtésnek akkor lesz tudományos értéke, ha a gyüjtött játékeszközök hitelesek és úgy küldetnek be a Gyermektanulmányi Múzeumba, ahogyan az a gyermek kezéből kikerült, minden javítás és simítás nélkül. Ez alkalommal különösen felkérjük t. gyüjtőinket, hogy a haladó kor különböző találmányai iránt eleven érdeklődést mutató fővárosi gyermek speciális ösztönszerű készítményeinek, mint pl. a repülőgépek, léghajók, automobilok stb. összegyüjtésére kiváló figyelemmel legyenek. Ezekből ugyanis a Gyermektanulmányi Múzeumban fejlődéstanilag teljes sorozatot szándékozunk összeállítani. Az összegyüjtött tárgyakhoz, úgy, mint minden más tárgyhoz, amelyet Múzeumunknak szántak, a következő adatokat tartalmazó cédula melléklendő: 1. a tárgy neve, esetleg használatának leírása; 2. a gyermek neve, életkora, anyanyelve, atyjának foglalkozása (állása), lakóhelye; 3. továbbá a lakosok nyelve; a vidék rövid földrajzi jellemzése; 4. a készítés kelte s itt azon motivumok is feljegyzendők, amelyek a gyermeket a tárgy elkészítésére indították. Ezt legjobb, ha a gyermektől megkérdezzük: miért csináltad így, vagy ezt? 5. végül a gyüjtő neve, állása, lakhelye s a gyüjtés dátuma. Megjegyezzük még, hogy a gyermekek korhatára, ameddig tőlük az ösztönszerű játékkészítmények gyüjtendők, a betöltött 15. év, — és hogy a készkiadásokat köszönettel megtérítjük. Tiszteletteljes kérésünket azzal a reménnyel ajánljuk t. gyüjtőink jóindulatú figyelmébe, hogy mint a multban, úgy ez alkalommal is hathatós segítségünkre lesznek céljaink megvalósításában. Budapesten, 1912. év március havában. *Nagy László* elnök, *Ballai Károly* titkár.

*

Budapesti francia nevelő intézet. Ez a francia nevelő intézet, melyet *Melle Raymond*, a budapesti «Home Français» volt igazgatónője a legujabban alapított, gondozásba vesz a főváros különböző fokú nyilvános iskoláiban tanuló urileányokat, akik a francia nyelvet el akarják sajátítani, vagy arra törekszenek, hogy a francia nyelvben és társalgásban teljes szabatosságra tegyenek szert. Az intézet helyiségei a IV. ker. Váci-utca 85. sz. a. levő új épület IV. emeletén vannak, napsugaras, tágas termekkel és gyönyörű kilátással a Dunára Minthogy az intézetbe csak korlátolt számban vétetnek föl növendékek, lehetővé válik, hogy minden egyes a legnagyobb, a legmesszebb kiható figyelemben részesüljön és oly gondozásba vétessék, mintha otthon a saját szülei házában lenne. Az intézet növendékei nemcsak teljes ellátásban részesülnek, hanem a felügyeleten és a rendszeres gyakorlatokon kívül kitünő alkalmat nyernek arra is, hogy magukat a folytonos társalgásban gyakorolják, annál is inkább, mert a személyzet más nyelven, mint franciául, nem beszél. A pension díja (teljes ellátás) *150 korona havonkint*. Az intézet ad francia-nyelvi órákat magánosok részére és tart fönn francia-nyelvi tanfolyamokat. — A tandíj mérsékelt. Ezen kívül az internátus a tanulók kényelmére tart külön tanári személyzetet, akik az intézetben a növendékeknek a művészi rajzolást, a festést, a zongorát, valamint a várrást, a szabást és a kézi-munkák különböző fajtáit tanítják.

*

A nők választójoga érdekében két nagyon megszívlelhető beszéd hangzott el március havában a fővárosban. Az egyik beszédet gr. Teleki Sándorné tartotta, ki annak a nagybizottságnak az elnöknője, mely az 1913-ban Budapesten tartandó «Világszövetség»-i kongresszust előkészíti. A nők választójogi világszövetsége kongresszusait eddig Washingtonban, Berlinben, Kopenhágában tartotta s most mikor Budapest és Bécs között kellett a résztvevőknek választani egyhangulag Magyarországra szavaztak. Teleki grófné épen e kongresszus iránt óhajtott érdeklődést kelteni beszédével s miközben utalt a mozgalom fontosságára és jogosultságára, kimutatta, hogy a szavazatjog elnyerése a magyar nemzeti kultúra érdeke, mert csak az értéke szerint megbecsült asszony tudhat és akarhat a magyar kultúráért fáradni. Biztosítja előadó a hallgatóit, hogy a 13-iki kongresszus tárgyalásaira, nem az ablakokat bezúzó lármás szuffrazsettek fognak Budapestre jönni, hanem azok, akik komoly társadalmi kérdéseket, komolyan tudnak és akarnak tárgyalni. A kérdésről szükséges beszélni. A külföldi nőmozgalom vezetőinek szine-java fog idejönni, kik mindnyájan méltók a mi érdeklődésünkre, a mi szimpatiánkra, a mi vendégszeretetünkre. Szívesen kell őket fogadnunk, hisz alkalom lesz ez nekünk arra, hogy kulturánk fejlettségét igazolhassuk a világ különféle részéből ideseregleti művelt idegenek előtt. A mi műveltségünk, szociális intézményeink, iskoláink, színházaink hírét fogják ők messzeföldre vinni. A nők választójogáról beszélt Ursin dr. a finn képviselőház alelnöke abban az előkelő körben, melynek a «Férfiliga a nők választójoga érdekében» a címe. Érdekesen fejtegette, hogy a jogok kiterjesztése a legszembetünőbb jelenség a modern kultúréletnek. Megállapítja, hogy főként a gazdasági fejlődés okozta, hogy Finnországban medadták a nőknek az aktív és passzív választójogot. Az ipari és kereskedelmi alkalmazottak 33 százaléka nő. A finn nő ma nem segítője a férfinak, hanem konkurrense. Finnországban nem járt rossz eredménnyel a nőknek megadott választójog. A finn nőképviselők csupán a szorosan rájuk tartozó dolgokban szólaltak fel, egyenlően oszlottak szét a pártok között és sok humanitárius ujítást jelentett a nőknek a parlamentbe való bevonulása, mert sok javaslatuk foglalkozott a nőkérdéssel és gyermekvédelemmel. Az érdekes előadásért dr. Dirner Gusztáv, a Férfiliga elnöke mondott köszönetet.

IRODALOM.

Bertha von Suttner: AUS DER WERKSTATT DES PACIFISMUS (Leipzig und Wien, Hugo Heller & Co., 1912, 55 lap, ára 1 K 50 f).

A bécsi népművelőegyesület *(Wiener Volksbildungsverein)* 25 éves fennállásának emlékére «*Aus der eigenen Werkstatt*» gyűjtőcímmel előadássorozatot rendezett, amelyben a különböző szakok vezető egyéniségei számoltak be intim módon tárgykörük belső életéről és mai állapotáról Valljuk be, hogy a békemozgalmat nem bízhatták volna hivatottabb tényezőre, mint a báróné. Nagy örömünk telik ebben, mert hisz minden új Suttner-könyv, bár közvetve, a magyar kultúra gyarapodását is jelenti. Néhány klasszikusan megírt csillogó pillanatfelvételt kapunk itt, jórészt naplójegyzeteket s mindvégig saját életdokumentumokat. A szerző a nem éppen biztató jelenen kezdi s bevezetésképen a pacifizmusnak néhány örökérvényű tételét állítja fel. Majd korszakos regényének, a «*Die Waffen nieder*»-nek keletkezése történetét mondja el azzal az érdekes vallomással, hogy a kézirat elhelyezése mennyi utánjárást okozott neki. Következnek személyi visszaemlékezések Nobel Alfrédra, a hágai konferenciára, továbbá a Nobel-díj elnyerésével kapcsolatos északi útjának vonzó leírása és amerikai útján szerzett megfigyeléseinek tanulságos sorozata. Eközben alkalma nyílik a szerzőnek arra, hogy rövidebb kitérésekben néhány jellemző ecsetvonással elénk állítson több neves kortárst; ilyenek: Hakon norvég és Oszkár svéd király, Björnson, Bang, Michaelis Karin, Schurz Károly s m. t. Az előadás varázsát felesleges dícsérni: méltó párja ez a szerző ismert szellemes szóbeli előadásának. S valóban az elmés, humoros megjegyzéseknek se szeri se száma. Mutatóba álljon itt a következő. Krisztiániában a Grand Hotelben fényes ünnepi lakomára gyűlt össze a társadalom színe java. A báróné tiszteletére végül egy alkalmi dalt adtak elő, melynek ismétlő sorait az egész társaság karban énekelte. Velük tartottak a báróné asztalszomszédjai is: a norvég miniszterelnök, a külügyminiszter, az orosz nagykövet s m. t. Ezt a bizonyára felejthetetlen jelenetet Suttnerné a következő megjegyzéssel kíséri. «Ilyesmi Középeurópában el sem gondolható. Képzeljék csak el Stürgkh grófot az itteni udvar diplomáciai karával amint ezeket a békerímeket és Suttner-mókákat *(Friedensg'stanseln und Suttner-Schnadaküpfeln)* éneklik, hamarabb fog az Istvántorony a Mária-Terézia-szoborral polkára perdülni.»

Suttnernének ez a mémoire-szerű írása kedves meglepetés a pacifistáknak. A kívülállók pedig megtanulhatják belőle, hogy a békemozgalom éppen nem nagy gyermekeknek ártatlan kedvtelése, aminek ma még sokan tartják. *kf.*

*

Victor Hugo. *Benedek* Marcel, aki már eddigi munkáival is magára vonta a figyelmet, most nagyarányú életrajzi tanulmányt adott ki a francia romantika legjellemzőbb és legnagyobb költőjéről, Victor Hugóról. Munkája a költőnek beható, eredeti kutatások alapján elmondott életrajza és méltatása; Benedek Marcell felkutatott, felhasznált minden adatot, ami Victor Hugóra vonatkozólag könyvekben, folyóiratokban, lapokban megjelent, áttanulmányozta a kortársak levelezéseit s ebből az óriási anyagból biztos kézzel rajzolta meg a nagy francia író képét. Nem káprázik el Victor Hugótól, nem idealizálja, megőrzi vele szemben elfogulatlanságát; úgy foglalkozik vele, mint a mai kor elfogulatlan ítéletű embere, aki minden kornak, minden irodalmi iránynak szépségeit méltányolni akarja, de egy iskola tanítására sem esküszik. A sokféle adatokat úgy állította össze, hogy megkapja eredményül magát az embert, a művészt. A kép, melyet Victor Hugóról rajzol, mélyebb háttérbe szélesedik: azokra a kérdésekre igyekszik megfelelni, amelyek első sorban merülnek fel minden nagy egyéniség szemléleténél: hogyan, miből épült fel ez az egyéniség, micsoda élményekből táplálkozik művészete, hogyan élt át valamit? Végeredményben a művészi alkotás nagy problemájára adnak választ a könyv eredményei. Victor Hugo élete és pályája önmagától szakaszokra oszlik: a fiatalkorra, amely nála leginkább a líra kora volt, drámai korára, melyben a romantika győzelmes csatáit vívta a színpadon, a száműzetés korára, amely ismét leginkább lírában s politikai iratokban fejeződik ki, a száműzetés utáni korra, amikor híres nagy regényeit írta és öregkorára, amelyben mint Európa legnagyobb nevezetességeinek egyike, a francia irodalom elismert feje, harmónikus munkában írja meg a nagyapaság művészetét. Benedek Marcell élete mindegyik fázisán egyforma hűséggel követi végig a költőt, mindig elevenen tudja beállítani különböző viszonyai közé s munkáiról szóól fejtegetései színességük mellett is jelentékeny mélységeket tárnak fel. A könyv előadása mindvégig vonzó és kellemes: élvezettel és tanulsággal olvashatja még az is, aki Victor Hugo munkáit kevéssé ismeri. Könyve végén tömören összefoglalja Victor Hugónak a magyar irodalomra tett hatását is. A 28 íves könyvet a Franklin-Társulat adta ki; ára 5 korona.

*

Az akarat nevelése. A modern francia nevelésügyi irodalomnak egyik legnagyobb hatású műve, *Payot* könyve az akarat neveléséről, *Weszely* Ödön kitűnő fordításában most második kiadásban jelenik meg magyarul. Az első kiadást az Akadémia adta ki s miután rövid idő alatt teljesen elkelt, most a Franklin-Társulat kiadásában jelent meg újra. Ez érdekes, tanulságos, és szükséges könyvvel egy ízben már részletesebben foglalkoztunk, most csak rámutatunk, hogy Payot könyve a nevelésnek egészen új problémáját ragadja meg, az akarat nevelését, amely mindenütt érdekkel bir, ahol az emberi kultúra az intelligencia fokozásával jár s ahol eddig nagyobb gondot fordítottak az értelem fejlesztésére, mint a tetterő és akarat nevelésére. A könyv tehát olyan szükségérzetet elégít ki, amely mindjobban érezhetővé válik a művelt társadalmakban. Ezért is volt mindenütt

a világon oly nagy sikere; 1893 óta Franciaországban 22 kiadást ért s azóta lefordították csaknem minden művelt nemzet nyelvére. Sikeréhez hozzájárult, hogy a könyv szigorúan tudományos alapon, a legmodernebb lélektani felfogás alapján áll s a fölvetett problémát mindvégig érdekesen, világosan s a legkellemesebb előadásban tárgyalja. A könyvet igen izléses, csinos kiállításban adta ki a Franklin-Társulat. Ára a két kötetnek 6 korona.

*

Női sorozat a Magyar Könyvtárban *Radó* Antal kitűnő, népszerű vállalatának, a Magyar Könyvtárnak most megjelent sorozata a szó szoros értelmében női sorozat: mindegyik füzete a női élet egy-egy érdekes mozzanatára vonatkozik s emellett mindegyik a maga nemében valósággal az irodalmi szenzáció erejével hat. Az első köztük *Marcel Prévost*, a nőkérdéssel legtöbbet és legszellemesebben foglalkozó francia író műve: *Mit tanuljanak a lányok?* A női lélek és gondolkozásmód rokonszenvező megértése, a mai műveltség alapjainak pontos ismerete, az élet valóságos következményeivel számoló okosság és brilliáns előadási forma teszi rendkívül érdekes és gondolatébresztő olvasmánnyá ezt a munkát, mely egy leányhoz intézett levelek alakjában van írva s ebben a könnyed, csevegő formában frappáns erejű és logikájú dolgokat tud mondani. *Prévos* művét *Benedek* Marcell fordította magyarra. A második füzet szerzője *Kenedi* Géza, kiváló szociológus írónk, aki *Feminista tanulmányok* czímen öt essayszerűen kimélyedő tárcacikket foglal össze. Mindegyik a nőkérdésről szól: a feminizmusnak biológiai vonatkozásairól, a szerelemről, a korai szerelemről, a bűnöző asszonyról, az asszony sorsáról. Mind az ött cikk előkelő formában, józan mértéktartással és a gondolatok szokatlan gazdagságával van írva. A harmadik füzetben mai magyar írónőink egyik legkitűnőbbike *Kaffka* Margit szólal meg: hat pompás novelláját adja, valamennyi az ő gazdag szellemének és érdekes, egyéni életfelfogásának legjava termékeiből való. A novellák nagyobb része női alakokat világít meg s a sajátszerű női szemlélet teszi a világról és az emberekről adott képeit különösen érdekesebbé. A sorozat negyedik füzete végül a nőiség bájos líráját foglalja formába: *Musset* egyik elragadó szépségű kis vígjátékát adja *Miről almodnak a lányok* címmel, a legkitűnőbb magyar műfordítók egyikének, *Radó* Antalnak művészi verses fordításában. A vígjáték leginkább lírai szépségeivel hat, benne van Musset egész színes, romantikus szelleme és lírájának meleg bensősége.

*

Szezámok és liliomok. Ruskinnek, az angolok nagy elmélkedőjének és művészeti agitátorának egy nálunk eddig ismeretlen könyvét adta ki idei kiadványai során a Kisfaludy-Társaság, *Farkas* Klára gondos és szeretetteljes fordításában. A *Szezámok és liliomok* mély életbölcsesség könyve, melyben egy az erkölcsi eszme mélyébe hatoló szellem tárja fel gondolatait az életről, az élet belső harmóniájáról, a könyvnek, az olvasásnak az ember életére való fontosságáról, a nő szerepéről stb. Ruskin eredeti gondolkodása kevés munkájában

nyilvánul oly teljes közvetlenséggel, mint ebben s kevés könyv ébreszt az olvasóban annyi gondolatot, mint ez. A fordítás, melyet *Hegedüs* István vizsgált felül, a Franklin-Társulatnál jelent meg; ára fűzve 3 korona, vászonkötésben 4 korona 50 fillér.

*

Edmond Rostand. A világhírű francia drámaíróról: a *Cyrano* és *Chantecler* szerzőjéről *Haraszti* Gyula egyetemi tanár magas színvonalú előadást tartott a Népszerű Főiskolán s ez előadását most könyvalakban kidolgozva is kiadta. Részletesen, apróságokra is kiterjedő tárgyismerettel foglalja össze Rostand életét, szól azokról az irodalmi hatásokról, amelyek irodalmi munkájában érvényesülnek, fejtegeti ifjabbkori kísérleteit, majd nagyszabású alkotásait, amelyekkel világhírre jutott: a Cyranot, az Aiglont, a Chanteclert s a végén összefoglalja Rostand gondolatvilágát és művészi szellemét. Kevés francia íróról van ilyen részletes magyar ismertetés; a magzar olvasó minden oldaláról megismerheti belőle a modern Európa egyik legtöbbet emlegetett írójának pályáját, munkásságának szellemét és irá-Tyát. A kötetet a Népszerű Főiskola Könyvtára sorozatban a Franklin-nársulat adta ki; ára kötve 4 korona.

*

Hebbel Juditja. A Nemzeti Szinházi première-előadással egyidejűleg jelent meg Radó Antal kitűnő vállalatában, a Magyar Könyvtárban *Hebbel* Frigyes nagyszabású tragédiája, a *Judit*. E mű tudvalevőleg a német drámairodalom egyik büszkesége, a modern dráma úttörő mesterének egyik főműve. Németországban ma valósággal újjáéledt, Reinhardt előadása, a német császár lelkes tetszése fölélesztette népszerűségét. Nagyszabású irodalmi kvalitásai olvasmánynak is első rendűvé teszik: mély filozófiája, merész felfogása, drámai ereje ellenállhatatlan hatással van az olvasóra is. *Iványi* Jenő lélekkel teljes fordítása a könyvben még jobban érvényesül, mint a színpadon. A füzetet a Magyar Könyvtár kiadója, a Lampel R. (Wodianer F. és Fiai) cég adta ki; ára 60 fillér.

*

«Háztartás». A magyar gazdasszonyok népszerű és bőtartalmú lapja a «Háztartás» immár a 18-ik évfolyamába lépett. *Erdős* József a lap új kiadótulajdonosa felkérésének engedve, *Kürthy* Emilné, a «Háztartás» alapítója és tizenöt éven át volt szerkesztője két évi szünetelés után ismét átvette a lap szerkesztését és azt ezentúl is abban az irányban s szellemben fogja vezetni, melynek közkedveltségét köszönheti. A «Háztartás» minden hó 1., 10. és 20-án jelenik meg díszes kiállítású képes füzetben. Tartalma felöleli a magyar gazdasszonyvilág minden háztartási tudnivalóit. Természetesen elsősorban a konyhabeli dolgokkal foglalkozik, évente ezernél több kipróbált ételreceptet közölve, de amellett gondja van az időszerű (szezon) gazdasági és háztartási teendők ismertetésére is. Szórakozásul közöl regényeket, novellákat, humoros apróságokat s rejtvényeket, melyek megfejtői között értékes díjakat sorsolnak ki. Utóbbi számában *ételrecept*

pályazatot hirdet, amelyben kirárólag a lap előfizetői vehetnek részt olyan jóízű ételek leírásával, amelyek vagy a saját, vagy vidékük különlegességei, s amelyek semmiféle szakácskönyvből, vagy közlönyből nem ismeretesek. A hét legjobb ételrecept jutalmául kb. 150.— korona értékű díjak és készpénz lesz kisorsolva. Beküldési határidő április 10-ike. «Háztartás» negyedévenként egy-egy gazdag tartalmú ünnepi számban jelenik meg. Előfizetési díja 1/4 évre 3.— korona, 1/2 évre 6.— korona, egész évre 12.— korona. A most belépő negyedéves előfizetők — kivételes kedvezményként — január elsejétől június végéig, tehát teljes félévig kapják a lapot. Ingyenes mutatványszámokkal készségesen szolgál a «Háztartás» kiadóhivatala, Budapest, VI., Eötvös-utca 36.

*

A Jó Pajtás, *Sebők* Zsigmond és *Benedek* Elek képes gyermeklapja legutóbbi, március 24-iki számában bemutatja az állatkert jegesmedvéit sziklás barlangjuk előtt, szép képpel és érdekes cikkel. A számba még ezenkívül *Lampérth* Géza írt verset, *Zsoldos* László vidám kis színdarabot, *Sebők* Zsigmond folytatja *Dörmögő Dömötör* utazását Budapest körül, *Feleki* Sándor verset írt, *Elek* nagyapó szép mesét, *Keményffi* Jenő kedves képet rajzolt *Benedek bácsi* verséhez, *Zsiga bacsi* mulatságos macska egér mókát beszél el, *Rákosi* Viktor folytatja regényét. A *Kis Krónika* rovat, a rejtvények, szerkesztői izenetek egészítik ki a szám tartalmát. A *Jó Pajtás*-t a Franklin-Társulat adja ki; előfizetési ára negyedévre 2 korona 50 fillér, fél évre 5 korona, egész évre 10 korona. Egyes szám ára 20 fillér. Előfizetéseket elfogad és mutatványszámokat küld a «Jó Pajtás» kiadóhivatala Budapest, IV., Egyetem-utca 4.

*

A «Vasárnapi Ujság» március 17-iki száma az érdekes képek gazdag sorozatát közli a Műcsarnok négyes kiállításáról, a színházak ujdonságairól, a kormányválságról *(Homicskó* rajzai) stb. Kiváló érdekességre tarthat számot az a közlemény, melyben *Szini* Gyula képekkel kísért cikke ismertet egy zágrábi múzeumban levő múmiát, amelynek leplén levő etruszk feliratról betűzte ki Martha francia tudós az etruszk nyelv rokonságát a magyarral. Szépirodalmi olvasmányok: *Szemere* György regénye, *Sajó* Sándor verse, *Zsoldos* László novellája, *Jansen Börge* regénye stb. Egyéb közlemények: idegenben élő magyar hajósok iskolái (képekkel), aktuális arcképek s a rendes heti rovatok: Irodalom és művészet, sakkjáték stb. A «Vasárnapi Ujság» előfizetési ára negyedévre öt korona, a «Világkrónikával együtt hat korona. Megrendelhető a «Vasárnapi Ujság» kiadóhivatalában (Budapest, IV., Egyetem-utca 4. szám). Ugyanitt megrendelhető a «Képes Néplap», a legolcsóbb ujság a magyar nép számára, félévre két korona 40 fillér.

A **Franklin-Társulat** kiadásában **Budapesten** (IV., Egyetem-utcza 4. sz.) megjelent és minden könyvkereskedésben kapható:

PAYOT

AZ AKARAT NEVELÉSE

Francziából fordította: **WESZELY ÖDÖN.**

Két kötet. *Második javított kiadás.* ***Ára 6 kor.***

BENEDEK MARCZELL

VICTOR HUGO

A nagy franczia iró első eredeti magyar életrajza.

Ára 5 korona.

LUKÁCS GYÖRGY

A MODERN DRÁMA FEJLŐDÉSÉNEK TÖRTÉNETE

A Kisfaludy-Társaság Lukács Krisztina-díjával jutalmazott pályamű.

A vásárhelyi Wodianer Arthur alapítványból kiadja a Kisfaludy-Társaság.

Két kötet. ***Ára 16 kor., vászonba kötve 20 kor.***

VÁRADI ANTAL

RÉGI MAGYAR SZINÉSZVILÁG

Kiadja a Kisfaludy-Társaság.

Ára 8 kor., vászonba kötve 10 kor.

RUSKIN JOHN

SZEZÁMOK ÉS LILIOMOK

Fordította: **FARKAS KLÁRA.**

Felülvizsgálta: **HEGEDÜS ISTVÁN.**

Kiadja a Kisfaludy-Társaság.

Ára 3 korona, vászonba kötve 4 korona 50 fill.

Fizikai *Kémiai*

Földrajzi *Természetrajzi*

stb.

tanszereknek legjobb beszerzési forrása

ERDÉLY ÉS SZABÓ

laboratoriumi felszerelések és tanszerek gyára

Budapest, VIII., Baross-utcza 21.

Mechanikai gyár. *Üvegtechnikai műhely.*

Képes árjegyzék ingyen és bérmentve.

Alapíttatott 1869. évben.

Holzer

Cs. és kir. udvari és kamarai szállító

divatháza

Budapest, Kossuth Lajos-utcza 9.

Mindennemű

női ruházati czikkek

kizárólagos beszerzési forrása.

A félemeleten külön leánygyermekruha-osztály.

Felhivás előfizetésre.

A „Nemzeti Nőnevelés“ az 1912-ik évben — a régi zászló alatt, a régi jelszóval — harmincharmadik évfolyamát kezdi meg. Főtörekvése: hogy tehetsége szerint hozzájáruljon nőnevelésünk nemzeti szellemben való tovább fejlesztéséhez, s hogy összekötő kapocsúl szolgáljon mindazok közt, a kik nőnevelésünknek e szellemben munkásai.

A „Nemzeti Nőnevelés“ az egyetlen nőnevelési szakfolyóirat irodalmunkban.

A „Nemzeti Nőnevelés“ a legolcsóbb pedagogiai folyóirat.

Két oly körülmény, a mely okot s módot szolgáltat folyóiratunk pártolására, mely csak tömegesebb részvétel mellett tarthatja fenn magát áldozatok nélkül.

A „Nemzeti Nőnevelés“ az 1912-ik évben is megjelen (az iskolai nagy szünet idejét kivéve) minden hónapban három nyomott ívnyi terjedelemben.

Előfizetési díj: egész évre 4 kor.

Csak egész évre nyitunk előfizetést; de az előfizetési összeg két részletben való lefizetését is elfogadjuk.

Az előfizetési pénzek a „Nemzeti Nőnevelés“ címe alatt az «Erzsébet Nőiskolá»-ba (István-út 93); a folyóirat szellemi részét illető közlemények Sebestyenné Stetina Ilona szerkesztőhöz Rákóczi-tér 4.) küldendők.